Přítomnost

ROČNÍK II. V PRAZE 17. prosince 1925. ČÍSLO 49.

Doba a lidé

Josef Kopta:

Kominík chtěl býti obecním tajemníkem.

Je tomu sice již plných pět let, co se legionáři vrátili z ciziny domů, a přece jen nelze říci, že by ostatní veřejnost dovedla pochopiti silně odlišnou duševní skladbu početné této složky národního organismu, kterou v sobě namnoze cítí jako cosi cizorodého. Chápu, že není lehko se v legionářstvu vyznati. Zejména také proto, že představa o nich byla v dalekém odstupu velmi zjednodušena a že v prvotním zbožnění byli zbaveni všeho, co tvořilo jejich lidskou podstatu. Připočteme-li k tomu, že různorodost mezi samými legionáři, které zhruba dělíme na ruské, italské a francouzské, ještě více celou věc zkompromitovala, nebude náš údiv nad zmateným nazíráním veřejnosti tak veliký. A to bychom ještě měli počítat s tím, že se legionářstvo dělí na starodružiníky, na dobrovolníky z roku 1916, na opozdilejší z konce roku 1917, na příliš rozmyslné z dubna roku osmnáctého a na mobilisované krátce před 28. říjnem, čímž bychom časté povzdechy, že se ani čert mezi těmi legionáři nevyzná, ještě snadněji pochopili.

Problém jest daleko jednodušší, zvolíme-li za předmět svého zkoumání určitý typ s velmi výraznými vlastnostmi, vytvořený z hmoty a okolností jaksi klasických. Takovým typem jest nejlépe legionář ruský, člověk ve stáří kolem třicetiosmi let, řemeslník nebo živnostník, který vstoupil do legií v roce 1916 a půl roku na to prodělal bitvu u Zborova. Rozhodně musí míti na prsou starý ruský kříž sv. Jiří a rozhodně musil vyrůstati z prostředí, v němž byl Švec, Syrový a jiní plnozvucí představitelé vojensky-revoluční myšlenky ještě praporčíky. Nemusíme přece říkat, že mi nejde o jakousi hlučnou favorisaci určitého období a o vynášení jedněch nad druhé. Je jasno, že co se vyvíjelo déle, dostalo tvář zřetelnější, duši osobitější a vyrostlo v jakýsi vzor, který ostatní ovlivňoval a jemuž se teprve přizpůsobovali. V něm tedy nejsnadněji najdeme vše podstatné, co tuto typicky legionářskou psychu tvoří a co je v něm velkoryse obsaženo.

Tento člověk, který odešel z domova zcela bezvýznamný, snad i po česku plachý a zakřiknutý, se vrátil z Ruska proměněn k nepoznání. Po čtyři léta žil v pevném a hlubokém přesvědčení, že jeho bezvýhradná služba přinese národu svobodu. Z činu, kterého se podjal skromně a samozřejmě, bez ptaní, neriskuje-li svůj život nadarmo, a bez pochyb o osudové nutnosti svého pevného kroku, pomalu rostla událost gigantického rozsahu a on se začal cítit jejím nosným středem. Národ je spoután, nemůže svobodně jednat a promluvit a hrstka těch, kterým se podařilo uprchnouti, stává se jeho plnomocným mluvčím. Co to znamená? Pro tohoto vojáka to znamená, že začíná chápati svou funkci jako jisté vyvolení a že se cítí plně oprávněn k této representaci. Ze všech stran slyší zpěvy na svou počest. Nejen jeho soukmenovci v zázemí, ale pomalu i ruští generálové chválí krásu a velikost jeho hrdinských skutků. Posunut na nejpřednější místo bitevního zápasu, zahalen dýmem, obklopen ohněm a střelami chutná s rozkoší všecky pyšné pocity bojovníka z fronty, jehož sebemenší slabost nebo omyl může přivésti v nebezpečí celou vlast. Prodlévaje na dovolené v městě za frontou, léče v nemocnicích své zranění, hovoří s tímto světem jaksi striktně, byť nikoliv opovržlivě, ale spíše shovívavě. Vidí, jak jej milují, jak jej obdivují, a s úsměvem prohlédne svou ruku, na níž závisí jejich osud.

Je staven za vzor všem slabým a váhavým, je prostě hrdinou a výkvětem, je rytířem, jehož příchod věštili básníci. A daleko ve vlasti je již mythem, třebaže ještě žije, třebaže kouří fajfku, jí smradlavou rybí polévku a mluví drsně a po chlapsku, jak v čítánkách psáno nebývá. Myslí na svůj někdejší život ve svém šerém doupěti a dějstvuje v roli mstitele všech křivd, které mu bylo snášeti. Silný a sebevědomý sám sebe nepoznává. Rád hromotlucky vykřikne, aby srovnal svůj dnešní hlas s někdejším přiškrceným hlasem, kterým prosil lidi o přízeň. Všem bude pomoženo, kteří s ním kdysi trpěli, vedle něho se hrbili a ustrašeně skomírali, všem bude pomoženo, on se o to postará! Nebude to dlouho trvat a oni přijdou. Vše se jim radostně podrobí a oni řeknou, jak si to představovali. Kdo se nepodrobí, bude podroben! Budou mračnem, které přináší velikou bouři, ale po této bouři jasná, modrá nebesa, svěží, očištěný a nový vzduch a veliké slunce uprostřed oblohy.

To bylo první období vzniku tohoto nového Čecha, který krátce na to měl přivésti v úžas celý svět.

Po rozvědkách, Zborovu, Bachmači přišla Sibiř s Penzou, Lipjagy, Buzulukem, Kazaní, přišel Čeljabinsk, Omsk, Marijinsk, Irkutsk, Bajkal s Čitou a Mandžurií a Vladivostokem. Přišel neblahý, ať již jakkoliv motivovaný pokus sovětů o odzbrojení těchto lidí, kteří srostli se svými revolučními zbraněmi jako kozáci se svým kopím a koněm. Z devadesáti procent byl jejich odpor proto tak mocný, proto tak třeskutě prudký, že se až fanaticky cítili onou silou, která jediná spasí a vysvobodí jejich národ. Úchvatné prostory svaté ruské země padly k jejich nohám v době necelého měsíce a s nimi miliony obyvatel všemožných kmenů, které je nazvaly svými osvoboditeli. Malý český člověk stál nad tím takřka nevzrušen, neboť již z dřívějška datovalo se jeho sebevědomí a bezmezná víra ve vlastní sílu a dovednost. Zmocnil se těchto nesmírných ploch, aniž by se byl k tomu připravoval, a to jej činilo ještě sebevědomějším. Přišli k němu ze všech stran a všecky stavy, aby mu vzdávaly svůj hold a zahrnovaly úctou a obdivem. Stalo se, že se někdejší český živnostník, který byl poslední ve svém maličkém městě, důvtipně zmocnil s dvacetičlenným oddílkem mocného sibiřského města a po několik neděl byl jeho velitelem. Rozkazoval a všichni jej bez odmluvy poslouchali. Nejen to! Přicházeli a ptali se, co mají dělat a řídili se jeho radami. Přišli k němu bývalí důstojníci, ba i generálové, skrytí za revoluce v podzemí,

a nabízeli mu své služby. Zvali jej svým kolegou a vzdávali mu čest, potkávajíce jej na ulici. Byl zván do obnovené městské rady, aby byl přítomen jejímu jednání, a mluvil-li svou podivnou ruštinou, všichni mu za zbožného ticha naslouchali a chválili jeho moudrost. Malý český člověk byl středem všeho zájmu a jeho pozdrav »Nazdar« rozeznával sibiřská města, vesnice i burjatské stepi. Ale jeho pozdrav »Nazdar« rozeznával celý svět.

Přišly anglické, francouzské, americké noviny a na jejich plachtových stranách se rozprostírala Sibiř, dobytá Čechoslováky. Vojenští odborníci v Berlíně odhadovali sílu Čechoslováků v Sibiři na 250 tisíc mužů a ono jich nebylo ani celých čtyřicet. Američtí žurnalisté, ti velkolepí mystifikátoři, rozněcovali své čtenářstvo fantastickými episodami z bojů Čechoslováků s bolševiky a div nepsali, že Čechoslovák se liší od obyčejného Američana tím, že má osm rukou a v každé po deseti bombách, s nimiž již přišel na svět. Malý český člověk triumfoval. Boulevardy Paříže zvučely jeho jménem, koketní ústa Francouzek se ptala: Comment dire en tchèque: j'aime?, americké filantropky toužily aspoň jednoho Čechoslováka do smrti vydržovati, anglická lady jedla svůj mimořádně slavnostní beafsteak na jeho zdraví. Malý český člověk okupoval celý svět a Burjati mezi Bajkalem a Čitou vyslali deputace, aby se u nich usadil a obdařil jejich život civilisací. Kdo ví, netiší-li do dneška sibiřské matky své plačící děti veselou větou: »Hle, Čechoslováci jdou«, která kdysi přeplnila okna i ulice jásavými zástupy a nesla se od úst k ústům jako znamení míru a pokoje.

Nazveme tuto éru druhým obdobím vzniku legionářské pýchy a sebevědomí a počítejme v krátkosti s tím, že třetí, které následovalo, nemohlo již přinésti nic nového. Byly to vzkazy z osvobozeného domova, které neskrblily superlativy, a které byly již přijímány s jakousi samozřejmostí. Nevtrhli tam sice přes Halič, jak bylo kdysi projektováno, první kroky byly učiněny v jejich nepřítomnosti, ale slova, která odtud přicházela, dávala tušiti, že úkol, který je čeká, nebude o nic menší.

Takto vytvořeni, vydali se tam jednou po troškách a kolem celého světa, neslevivše ničeho ze svého vůdčího poslání. Jakási nadřazenost, jakési rytířství a reformátorská pravomoc jim byla v nadšených atributech přiznána a ponechána.

*

Ponechme stranou rozbory událostí, které přinesla konfrontace, nezkoumejme nutnou a oboustrannou desilusi a povšimněme si pouze oněch rozpaků před specifickou legionářskou duší, jimiž jsme tuto úvahu začali.

Za dobu pěti let se odehrálo několik povážlivých výstupů mezi veřejností a legionáři a odehrávají se pořád, třebaže se do novin nedostanou. Jasně dokazují, jak jsou si obě dvě strany cizí, a zejména svědčí o tom, jak složitá a nepochopitelná jest legionářská duše tak zvanému domácímu člověku, který nedovede dohlédnouti oněch zvláštních okolností, za nichž se vyvíjela. Domácí člověk jest se svým soudem brzy hotov. Nekryje-li se legionář s představou, kterou si zcela subjektivně o něm utvořil, řekne, že jej zklamal, ne-li něco horšího. A tak se také řeklo, že legionáři jsou lidé velmi neskromní, kteří by všude chtěli poroučet a kteří si dělají nárok jen na lepší místa, z čehož lze soudit, že se dodatečně ucházejí o jakousi náhradu za svou práci pro vlast. Hledají se pro to důkazy, bývá jich málo, a ty, které se uvádějí, znějí na první pohled velmi sugestivně.

Mohlo se tedy stát, že si kdosi před vámi posteskl na tuto legionářskou neskromnost, a když jste se jej zeptali, jak a kde se projevila, bylo vám buď do ucha nebo na plná ústa pověděno, že v městečku X žije legionář, do války kominický mistr, který po svém návratu z legií prohlásil, že dále již komíny vymetati nebude a že chce být obecním tajemníkem. Zdá se, že i vy jste se rozčilili nad touto troufalostí a nenalezli jste slov, která by ji dosti příkře odsoudila. Sdělení nebylo pomluvou ani klepem. Dověděli jste se, že se ten člověk jmenuje Antonín Bezouška, je 38 let stár, ženat, s dvěmi dětmi, legionář od Zborova, narozený a usazený v Kostelci nad Nežárkou, zkrátka kominík, zkrátka docela obyčejný člověk, který nemá ani měšťanku. Přišel, velmi nafoukaně pohrdl svým černým a šplhavým řemeslem a kdesi veřejně prohlásil, že se mu musí dostati místa obecního tajemníka. Kdyby byl řekl, že kominičit dále nebude a že chce býti obecním metařem, bylo by to patrně méně pobuřlivé. Takhle je mezi těmi, kteří putují ústy mnoha lidí jako důkaz legionářské nadutosti, která, dodá se, je-li u nás možna, souvisí s demokracií, povolavší na ministerská křesla také ševce. Korigujme svou někdejší představu o novodobých Husitech a odplivněme si nad dobou, která takovýto nešvar umožnila!

Vzato jednoduše a zkrátka, tu by mohla končiti diskuse, třebaže nejsem právě z těch, kteří by netoužili všetečně nadzdvihnouti leckterý doktorský diplom a podívati se, co je pod ním za hlavu. Neboť se mi několikrát stalo, že jsem tam našel hlavu velmi pustou, a to se nerado zapomíná. Odborná školenost rakouských důstojníků také leckdy trapně zklamala vedle pohotového důvtipu civilního amatéra. Ale na omluvu onoho kominického mistra, v němž jste jistě poznali malého muže z první kapitoly, není třeba jíti tímto směrem. Stojí tu kdesi vedle nás, má ve skříni svůj legionářský french s četařskými odznaky a na prsou georgijevský kříž, a nezamýšlel pranic nečestného a záludného. S hlavou plnou světoborných snů, které bývaly vzpruhou jeho pochodům blátem, krví a odvážlivými šarvátkami, myslil to jistě se svým rodným městem poctivě. Myslil to kdysi tak poctivě, že by byl několikrát málem ztratil pro ně svou hlavu. O n o bylo jeho konkrétní představou domova, v n ě m se ztělesňovalo slovo národ, viděl-li v duchu čísi utrpení, bylo to utrpení jeho spoluobčanů. Počítejme s tím, že se vrátil k němu jako jeho osvoboditel. Počítejme s tím, že jako byl kdysi ochoten za jeho svobodu umírat, chtěl dnes pro ni pracovat a žít. Mohl se domnívat, že kominická práce by byla svobodě a novému životu jeho města jaksi významně prospěla? Třikráte budiž zdůrazněno, že vždycky velmi toužil po práci významné, jaksi nadmíru závažné, mnoha lidem viditelně prospěšné a odpovídající jeho schopnostem. Ach, jaké jsou schopnosti člověka, kterému se kdysi ochotně podrobil cizí kraj a kde jsou trosky kominického řemesla, jemuž se za zvuku vítězných trub a bubnů zcela odcizil a k němuž jej nepřipoutala okresní jednota kominických mistrů, uspořádavší večer na počest příslušníka svého cechu, který slávu českého kominíka roznesl po celém světě? Antonín Bezouška byl jist, že úřad obecního tajemníka by v jeho rukách velmi získal, Antonín Bezouška byl jist, že by na tomto místě mohl roz-

dati městu své nejlepší hodnoty, Antonín Bezouška byl jist, že takového tajemníka Kostelec nad Nežárkou hned tak míti nebude. Ale Kostelec nad Nežárkou o něho přece jen nestál. Nerozuměl mu, v tom to bylo. A nakonec se stalo, co Antonína Bezoušku nikdy nenapadlo: Byl učiněn nikoliv typem veliké touhy po službě všem spoluobčanům, kterým snad chtěl vštěpovati zásady bratrství a dobrovolné kázně, k čemuž se přece jeho kominická živnost nehodila, nýbrž typem legionářské neskromnosti a snahy po odměně za práci pro vlast, což mu ani do hlavy nepřišlo. Je patrně trpce zklamán a sedí-li na vysokém komíně nad svým městem, jistě hořce uplivuje a myslí si, že jsou lidé vrtáci, nechtěli-li poslouchati jeho moudrých rad. Jinak ale buďme ubezpečeni, že ten komín vyčistí pořádně a že se rád vytáhne kvalitou své práce nad všecky kominíky v okresu i v republice. Tak se kdysi vytahoval voják nad vojáka, rota nad rotu, pluk nad pluk, až se celé vojsko vytáhlo nad spojenecké oddíly, které k jeho veliké radosti praskaly v Sibiři jeden za druhým, a po těchto stupních došlo až sem, kde mu neporozuměli. Dojemný případ Antonína Bezoušky je z tohoto hlediska tragický.

Pluk. *Léon Tardieu:*

Cizinecká legie.

Všeobecně rozšířené mínění, že cizinecká legie je něco obdobného řeckým žoldnéřům egyptských Faraonů, nebo námezdným sborům byzantských císařů, skotským a švýcarským gardám francouzských králů — nuže, toto mínění, které se ve světě takřka ustálilo, je úplně nesprávné.

Cizinecká legie se podstatně liší od těchto žoldnéřských sborů, jež sloužily za prostředek osobní moci. Ona jest pomocným sborem, jenž se vytvořil pod tlakem okolností a jehož úkolem jest podporovati francouzskou koloniální politiku. Přehlédneme-li stručně historii tohoto zvláštního sboru, vystoupí nám jasně před oči jeho jedinečný charakter. Když po vzetí a obsazení Alžíru červencová revoluce vynesla na trůn královský Ludvíka-Filipa, stanul tento panovník před nesnadnou otázkou: kde vzít potřebné vojenské síly k obraně nové kolonie, aniž by se tím ukládaly vyčerpané vlasti nové oběti na dani z krve. Bylo nalezeno několik pokusných řešení. Zprvu bylo posláno do Alžíru několik setnin, jež byly složeny z trestanců a politických provinilců. Říkalo se jim »trestné setniny«. Potom byl vydán zákon z 9. března 1831, jenž vyvolal v život cizineckou legii a stanovil jako hlavní zásadu, že tento sbor nemá nikdy býti použit ve vlasti.

Tou dobou, v roce 1831, nastal do Francie velký příliv cizinců. Pařížská červencová revoluce byla signálem k revolučnímu požáru, jenž vyšlehl ve všech velkých evropských městech. Belgie se vzbouřila proti Holandsku, Španělé proti Ferdinandu VII., Neapol proti svému králi, v Polsku vypukla osvoboditelská revoluce, v Čechách a v Uhrách bylo vzbouření.

Revoluce si žádají obětí. Vítězství i porážka zahánějí část občanů do ciziny. A tak ze všech končin evropského kontinentu hrnuli se političtí uprchlíci do Francie. Někteří přicházeli z Holandska, jiní ze Španělska a Neapole, mnozí z Čech a Maďarska a nejvíce z Polska. Francie všem těmto uprchlíkům pro první krátký čas jejich pobytu poskytla pomoc. Potom se jim ukázala cizinecká legie jako záchranný asyl. Hlad, bída, chuť po dobrodružství, záliba ve válečnictví, naděje na lepší budoucnost, to vše byly mocné pohnutky pro vstup do cizinecké legie. Tak mnozí se rychle rozhodovali a vstupovali. Netrvalo to ani týden a 6000 cizinců se stalo legionáři. Bylo z nich utvořeno 7 batailonů, z nich první tři složeny výlučně z Němců, čtvrtý ze Španělů, pátý z Italů, šestý z Flámů a Holanďanů, sedmý z Poláků a Čechů. Počet Francouzů v cizinecké legii byl tak nepatrný, že to vlastně byl jen zlomek procenta. Byli to většinou vyvrhelové všech druhů, dobrodruhové a pak ti, kteří se musili střežiti vrátiti se po červencové revoluci do vlasti. Prvním velitelem legie stal se pluk. Stoffel. Byl to muž neobyčejně energický a udatný, který nepostrádal organisátorského talentu. Podařilo se mu i v tomto tak různorodém tělese vzbuditi nezbytný »esprit de corps«, pocit jednotnosti a soudružnosti. Že se mu ta nesnadná úloha dobře podařila, ukazuje tato anekdota, kterou jako skutečnou zaznamenal si pluk. Stoffel ve svém deníku. Když v r. 1833 — tehdy tedy legie existovala právě dva roky — přišel jeden turista do Alžíru a potkal vojáka, jehož uniforma mu byla neznámou a zeptal se ho, ku kterému pluku náleží, odpověděl mu legionář zuřivě: »Pane, je jenom jeden Bůh, jedno slunce a jedna legie!« A s opovržením odešel.

Dějiny cizinecké legie jsou dějinami francouzské koloniální politiky XIX. století. Na počátku její historie vidíme boje, jež vedla v Alžíru až do r. 1835. Je v nich také smutný den 26. června, kdy šejk Abd-el-Kader připravil francouzskému vojsku krvavou porážku. Italský bataillon a tři setniny polského batailonu byly naprosto zničeny. Krátce nato byla legie poslána do Španělska, aby královnu Marii Kristinu chránila proti útokům pretendenta trůnu dona Carlose. Plukovníkem po statečném Stoffelovi se stal Brunnelli. Boj mezi stoupenci královny Kristýny a Karlisty byl tragickou dobou v historii cizinecké legie. Když koncem r. 1839 královna Marie Kristýna přece jenom zvítězila, zůstalo ze 4000 mužů cizinecké legie pouze 400 na živu.

Při zakládání cizinecké legie se myslelo, že je založena jen jedenkrát. Ale i nyní byly veřejné úřady francouzské stále obtěžovány uprchlíky z ciziny, kteří připadali na obtíž francouzské správě. Proto v r. 1837 bylo vydáno vládní nařízení, jímž se zřizuje nová cizinecká legie a ihned byl ustaven první pluk, který o rok později byl ještě o nový rozšířen. Dnes čítá cizinecká legie 4 pěší pluky a jeden jízdní pluk.

Také tato druhá cizinecká legie má za sebou pohnutou minulost. V roce 1839 dobyla tato druhá cizinecká legie město Constantine, v r. 1849 arabskou pevnost Zaateha. Potom bojovala cizinecká legie v Mexiku, chráníc pochybné nároky na mexický trůn nešťastného císaře Maxmiliána. Tam byla svedena řada krvavých bitev, v nichž cizinecká legie utrpěla těžké ztráty. Po skončeném dobrodružství v Mexiku byla novými legionáři doplněná legie poslána do Číny, pak na Madagaskar a na konec do Maroka. Ve všech těchto zemích tlí sta těl padlých legionářů.

Dnes je cizinecká legie oporou francouzských kolonií. Ale už není národnostně jednotných batailonů. Všechny jednotky jsou národnostně pomíchány. První pluk leží v Alžíru, ale jeden z jeho batailonů byl poslán do Indočíny. Druhé tři pluky leží v poli v Maroku a jeden bataillon třetího pluku byl poslán do Syrie. Jízdní pluk má svou garnisonu v Tunisu. Celkem čítá dnes legie 30.000 mužů.

Tolik o vojenském složení cizinecké legie a o její historii. Pokud se týče lidské stránky, jest ještě dnes cizinecká legie posledním útočištěm těch, jimž společnost nebo zákon uzavřely životní dráhu a často i těch, kteří na světě hledají už jenom jednu věc — smrt. Vstup do cizinecké legie je nesmírně snadný. Úřední přijímací formulář skrývá a promíjí všechny následky minulosti. Každé udané jméno jest úředně považováno za pravé, každé udané zaměstnání ověřeno a uznáno. Je jen jediná nutná ceremonie: lékařská prohlídka. Jakmile dá lékař svolení ke vstupu do legie, stane se legionář ihned francouzským občanem. Nikdo se ho nezeptá po jeho minulosti. Tato snadnost přístupu vysvětluje, že nacházíme mezi legionáři

všechny živly, od výstředních temperamentů až k sprostým zločincům. Ale i v tomto novém člověku žije dále starý charakter. A to vede k tragickým událostem.

V poli osvědčila se legie jako jeden z nejlepších a nejudatnějších oddílů. Je-li správné okřídlené rčení Napoleonovo, že cena určitého vojenského útvaru se pozná dle jeho ztrát, můžeme zařaditi cizineckou legii na prvé místo všech bojovných útvarů, jež v novověku byly založeny.

Literatura a umění

Waclaw Lednicki:

Sovětská beletristika.

»...Kolkolem jedlové lesy, pahorky, jezera... a na stanicích zpod jedlí vystupují lidé mlčící, v létě v kožichách, čapkách a na boso.« Ani současná ruská literatura není jiná. Titéž »mlčící lidé« v beraních kožichách a čapkách vystoupili »zpod jedlí« a stanuli při dávných stanicích — oasách kultury a civilisace, rozsypaných na nekonečné rovině. Kolik nejrozmanitějších soudů jsme slyšeli o této literatuře, kolik nadšení budí u těch, kdož hlásají úpadek umění v západní Evropě a jsou náchylni viděti v tom písemnictví zárodky neznámé, přímo bezpříkladné síly.

Vůbec nevíme, jaké budou osudy nových počínání ruských. Víme jen, že přišli noví lidé, slabě spojení literární tradicí, nevytříbení, nevychovaní — divoši svého druhu. Přišli a začali psát. Jejich románů, romancí, novelek i bajek se nahromadily už celé spousty.

Literatura Pilňakova a druhů — tot poutavé fotografie současné skutečnosti ruské, nikterak synteticky učleněné, nemající staré umělecké úrovně. Celá sovětská literatura je par excellence literaturou regionální. Utvořily se kruhy i kroužky provinciální, které vydávají rozmanité »Tverské almanachy«, »Saratovské sborníky«. Jsou skupiny oděsské, petrohradské, moskevské, jsou cykly vyprávěnek sibiřských, »altajské bajky«, novely nadvolžské, uralské, kavkazské. Bohatství folkloru je u této literatury nepopíratelné, zpestřené lidovými »častuškami«, oplývající žargony i dialekty, hantýrkou vojensko-komunistickou. Sklonem k exotismu vzniká zde určitý sklon k specialisaci. Proto je v této literatuře mnoho plochosti, mnoho pósy a neumělosti a ještě více nelidovosti, či lépe pseudolidovosti, kteréžto znaky nutí k opatrnosti v soudech i názorech.

Rys následující — chaos obsahu, nedostatek opravdu dynamické akce, primitivní charakteristiky, omezenost pozorovacího pole, vratkost společného terénu, na němž je vybudován děj. Jsou to malé obrázky zvyků, napsané s kvapem, technikou kinematografickou, ale bez zachování jakési komposiční formy. Každý takový román nebo i povídka působí dojem potrhaného a poškozeného filmu, který je se vzteklou vytrvalostí podáván venkovskému, nezkušenému publiku. Čtenář si musí jako tento venkovský divák tvořiti obraz celku a doplňovati mezery a trhliny. Je to už manýra, osvojený styl, který dovoluje dáti zmizeti v trhlinách tomu, co působí autorovi největší námahu. Jakoby se hlavní události děly za oponou nebo v meziaktích. V mlhavých reprodukcích sovětské skutečnosti je možno pozorovati i určité přehánění, přejiskření. Pilňak nebo Babel — oba z celého zástupu sovětských spisovatelů nejschopnější — mají rádi barvy nejintensivnější. Ale rychlost, s kterou před očima čtenáře přeletují naskicované episody, působí, že všechny ty živé, ohnivé barvy v šíleném pohybu kolovadla nebo rotačního stroje vytvářejí dojem jakési nudné jednotvárnosti, který jmenujeme koloritem šero-bílým. V sovětské literatuře je tato výslední barva špinavě rudá. Nesmíme ovšem zapomínati, že je to umění sovětské, komunistické, v kterém musí být každá jednotlivost »přizpůsobena současné epoše«, neboť jen živelné vycitování »revoluční skutečnosti« dává talentu právo na existenci.

Pilňak má nepochybný talent spisovatelský a snaží se o jisté syntetické pojetí ruské revoluce; usiluje nalézti historické svazky říjnového převratu s lidovými pohyby starých epoch, s povstáními Stěnki Razina i s povstáním Pugačeva. Není možno obraceti vůči němu výtku, vznesenou oficielním kritikem komunistickým A. Voronským, že »komunisté bývají obyčejně líčeni tak, jako by jejich historie počínala v r. 1917: bez jakéhokoliv svazku s dřívějšími revolučními ději.« Pilňak s jistou sugestivní silou maluje obrazy rozkladu Ruska v předrevoluční epoše, specielně v epoše válečné. Utkvěl mi v mysli jeden cyklus jeho povídek, »Obyčejné povídky«. Hrdinou těch pěti povídek je vlastně jediná osoba.

Inženýr Agreněv je ženatý. Anna, jeho žena, předmět jeho neukojených tužeb, je mu cizí, jakoby vzdálená od něho tajemnou mocí. Rovněž i dcerka je jakoby cizí. Agreněv chodí za mladou dívkou, která ho rovněž znudila, a od které nechce už ničeho. Má poměr ještě s jinou dívkou, o čemž vědí žena i dcera. Takový je obsah prvních dvou povídek. A náhle jsme úplně jinde, a zdá se, v epoše o několik let před tím. Válka. Agreněv je na frontě. Přichází zamilovaný jeho list ženě — s fialkami, které pro ni sbíral v dešti kulí. Žena po něm teskní, cosi ji táhne na frontu za mužem. Poslední povídka vyřešuje všecko. Fronta. Štábní vlak, vagon Nr. 30—65, v němž je oddíl Agreněva. Agreněv je právě odeslán s rozkazem a žena přichází za jeho nepřítomnosti. V druhém vagoně hrají důstojníci karty. Vchází konduktér a šeptá, že »je tu ženská«. Rotmistr zafrní a jde za ním. Konduktér šeptá, že se nesmí rozsvěcovat světlo, že je nutno chvátat a že to bude drahé. Rotmistr vchází do vagonu Nr. 30—65. Anna se brání jak může, ale výsledek zápasu je samozřejmý, neboť »v rotmistrovi jako v každém tkvěl ještě ten člověk, který vycházel na stanici z lesů, v kožichu a na boso, a který miloval ženu, mlátě ji holí«. Odcházeje, vkládá rotmistr ženě do punčochy dvě dvěstěpadesáti rublovky. Konduktér počítal s tím, že nebude křičet, když ví, že je jí zakázán pobyt v tomto vlaku, počítal s tím, že... přece muži nikdy nepoví... »Což věděl konduktér o tom, co je láska, která hory přenáší?« Začala bitva, ústup, Agreněv se ženou i s rotmistrem utíkali společně a vedle nich dvě tlustá, klidná děvčata podléhala násilí celé řady vojáků.

Kritika ruská snaží se srovnávati Pilňaka se způsobem Tolstojovým. Je nutno to přijímati s reservou. Umění Tolstojovo, realistické, libující si v tělesném, smyslovém žití, je ve své pravdivosti bližší novému pokolení, které je zvyklé hleděti na život pouze vnějškově, než dialektika Dostojevského. Ale na druhé straně jsou tito mladí pánové nesmírně vzdáleni jak od Tolstoje, tak i od Dostojevského. Pilňakovy novelky připomínají spíše Kuprina, Gorkého, Andrejeva. Jest to táž naturalistická manýra, libující si v »nahé pravdě«, odhalující s libostí stydlivosti života, které sama příroda zakrývá. Kuprinova »Jáma« a »Tma« Andrejevova — tot duševní hnízdo Pilňakových ptáčků, třeba je nutno přiznat, že se Pilňak dovede více vyhýbati oplzlostem, a že dokonce strašnému případu dovede vtisknouti opravdu lidskou tragiku. Soudím, že Pilňak má nepochybný talent, ale že je pro něho vražednou atmosféra, ve které se vyvíjí. V Rusku se ustálila móda jakéhosi neotesaného, šerého a syrového stylu. Totéž je možno povědět o obsahu.

O »Hladovém roku« lze říci v podstatě toto: Pilňak má velikou sílu představivosti, ale jeho oči hledí se zvláštním zalíbením na rozjařená, nahá těla. V tom ohledu se nesporně podobá Tolstojovi, materialistovi a pohanovi, který znal rozkoše různých vášní a zcela podléhal sugesci lidského těla. Pilňak je zřejmě skromnější ve výrazových prostředcích, neboť i jeho zkuše-

nosti jsou menší; nenalézáme u něho ani aristokratického rozkošnictví Tolstojova, ani tělesné živelnosti, silné a krásné. Oko Pilňakovo vidí kulatá a tlustá kolena pod spodničkou venkovské ženy, zná vůni »hořkého, sladkého a opíjejícího potu« dívky, »flirtující« ve stodole se silným mužíkem, hledí do lázně, kde tře mužům i ženám hřbety tentýž bolšak — slovem vycituje smyslovou sílu vesnické ženy, vsává vůni jejích údů a vzněcuje se její rodivostí. Popisy vsi, jejích vůní, jejího tepla — to je umění Pilňakovo, zde se může rovnati vesnickým novelkám Maupassantovým nebo Zolově »Zemi«.

Nejrázovitější postavou po Pilňakovi na rudém horizontě ruské literatury je nepochybně B a b e l, považovaný sovětskou kritikou za nejoficielnějšího epika. Voronskij nazývá Babla »klidným epikem, který se vyhýbá hlasitým slovům, veškeré křiklavosti, který netouží po tom, aby hrál na nervech čtenářových«

Dovolím si připojit příklad toho »klidného eposu«: — »Přímo před mými okny odstřelovalo několik kozáků pro vyzvědačství starého žida se stříbrnou bradou. Stařec se zapotácel a sřítil se. Tu ho Kudrja z kulometného oddílu vzal za hlavu a schoval ji pod svůj plášť. Žid ztichl a roztáhl nohy. Kudrja levou rukou vytáhl kindžal a opatrně zařízl starce, nepotřísniv se krví.«

Babel, tot »obrýlený« inteligent, který podobně jako Tolstoj vycituje rozdíl mezi sebou a lidem. Je to celkem zajímavý zjev. Především nikde na západě ten problém nikoho nerřitahuje tak intensivně. Hle, v sovětském Rusku ještě se našla jakási smetánka a znovu pláče nad rozdílem, který je mezi mužíkem a inteligentem! Nenapravitelní lidé! K tomuto zvolání dává mi důvod nejen Babel, ale celý dav jiných spisovatelů. Sovětská kritika ten zjev zamlčuje. Znovu se ukazuje, že přes veliké převraty, které se staly v Rusku, přes obecnou nivelisaci nenastoupilo sjednocení sil společenských a kulturních.

Poslechněme, co o tom praví zapřisáhlý komunistický kritik Voronskij: »Věc spočívá jednak v tom, že dělnická třída, jež přišla k vládě, nemohla dosud vytvořit odpovědného střediska kulturního, jež by systematicky převychovávalo naši literární mládež. Mnoho se u nás mluví o odpoutání se od dělnických mass, v jakém setrvávají naši poetové i spisovatelé, nechápajíce často, že hlavní příčiny toho odpoutání je nutno hledati v nedostatečném rozvoji proletářské kulturní base.«

Doznání toto je příznačné a nepotřebuje komentáře. Je tedy rozdíl mezi gorodskou a děrěvjanskou bědnotou a spisovatelem-inteligentem. Ale sovětští spisovatelé snaží se přizpůsobit se »prostředí i epoše«. Babel rovněž se přizpůsobuje a snad jen proto vybírá výrazy nejordinárnější, neotesané »kusy« života. Život sám je mu »opilou ženskou« s »ohromně velikým břichem... vzdutým i rozpáleným«, s tlustýma a těžkýma nohama,« s »tlustými prsy«. Tato »ženská«, podobná groteskám Dürerovým, je Babelem kladena jako kontrast »zduchovělých inteligentů.« »obyvatelů nebe a paláců«, z nichž taková ženská »nezrodí nejen člověka, ale ani kačátka, nebot žertu je v nich mnoho, ale není síly«. Jednomu z takových »andílků« ženská hned po svatbě »zlámala křidélka — nebot bylo zde potřebí kohosi prostšího.« »Tlusté, těžké nohy« deptají zlatité tkaniny všech lidských lásek, tužeb i víry. Neklamme se ani na okamžik, že autor, o němž je řeč, je na straně »archandělů« a »zduchovělých inteligentů«, naopak, on si libuje ve vítězstvích své »ženské« a těší se každým pádem Ikarovým. Nestydatost a úmyslnost toho »bytopisatěla zemli« nemá žádných mezí.

Babel hledá znovu »pravdu« této ruské pravdy, která dle pojetí Rusů měla být vždy lepší, čistší než pravda západu, více universálnější. V jeho povídkách hledá pravdu výrostek Kikin, který lituje, že mu není dáno kořistit z okolnosti, když »machnovci« znásilňovali židovskou dívku Ruchlu; jiný zase, Příščopa, zničil svoji vlastní ves pro vraždu rodičů a rozkradení majetku. Sebral vše, co mu ukradli, uspořádal po starodávnu a zapálil, tak hledal tedy »svoji pravdu«. Ach, jak se zde mstí Dostojevským v r. 1880 na puškinovských slavnostech v Moskvě vyhlášená these o Oněginu — ruském poutníku, hledajícím universální pravdu, třeba vždy onu vlastní, ruskou, individuální, který pro tuto pravdu zabíjí přítele, ničí klid domácího ohniště i svoji vlastní existenci. V celé ruské revoluci tato zásada »hledání pravdy, nahé pravdy« je strašnou ozvěnou.

A přece je Babel nadaným spisovatelem, o čemž svědčí jeho styl, plný obratů, přirovnání, líčení živých a originálních. Babel — tot atheista, materialista, fysiolog, jak ho správně definuje Voronskij. Jedinou výčitkou, kterou mu činí sovětská kritika, je ta, že je nedostatečně komunistický, že si všechny typy vypůjčuje od bílých kozáků nebo z polských vsí, nikoliv z komunistického světa! A ještě jedno — Voronskij postřehuje, že v celé řadě Babelových povídek má sexuální moment pathologické symptomy, a vybízí v tomto případě k opatrnosti. »Jsme vzdáleni toho, — dodává — abychom neuváděli do umění témata, která byla dříve v měšťáckých kruzích považována za nepřístojná a nemorální, ale v pohlavních otázkách je potřebí zachovávati velikou opatrnost, poněvadž je v našem životě mnoho věcí znekliďujících a nemorálních. Staré »zásady« upadly, a nové... nové jsou stále ještě před námi. V denním životě, ve skutečnosti pohlavního styku i rodinných otázkách prožíváme cosi podobného přechodu let 1917—1918. Většina našich mladých umělců nebere tyto okolnosti v úvahu a plyne s proudem.«

Příznačné varování; je si možno lehce představit, jaké podrobnosti obsahují věci Babelovy a rovněž jakost sovětských experimentů pohlavních, proti nimž je Babelem popisovaná nemocnice, kde se provádí masové vyhánění plodu, nepatrnou podrobností.

*

Vedle Pilňaka jako ilustrátorka ruské vsi stanula S e j f u l i n a. Odešla na Sibiř a snad i ze Sibiře vyšla. Zajímá ji revoluční ves — měří její nové síly, její zvláštní život. Pochopivši otázku »konvencionální revolučnosti« sibiřské vsi, dobře maluje tmu, barbarství této vsi, ale věří v její kvality, v její bujný vzrůst, nebot země nadarmo »nebyla zkypřena bolševiky«. Sejfulina hledí v život »vesnické bídy, která poprvé pocítila svoji sílu«. Individualisuje vesnický typ, jenž se dle slov Voronského už vyprostil z pout »jednolitého soužití.« V tom směru ji zajímají ženské postavy, stejně jako u Pilňaka obdařené silou charakteru i těla. Je to žena statečně bránící své poslání, a současně je úplně ruská, jakoby nasákla ruskou bujností, jako by se napila sibiřské svévolnosti a nepokořenosti, keržacké moci i síly; dovede se postaviti k práci, je poslušná nepopíratelného práva země — být obsypána ovocem, rodit. To je krátký portrét spisovatelky z téže školy, z níž vyšel Pilňak.

Vedle ní, po jejím boku, stojí jiný Sibiřan — V s e v o l o d I v a n o v, podávající obrázky už specielně sibiřské, exotické, regionální. K takové naprosto provinciální literatuře náleží jeho práce »Partizáni«. Jména a názvy — všecko exotické, vzdálené. Autor vypráví o povstání sibiřských mužíků proti bílé vládě. Charakteristiky jsou živé, realistické — fotografie. Obrazy potyček, bojů jsou žvavé, plastické, ale všechno to je v podstatě protokolování událostí, které přešly před očima autora, nebo o kterých slyšel od jiných.

Pokud jde o takové kronikáře, věrné ilustrátory časů, ve kterých sami žili, i událostí, na nichž brali účast, učinil na mne nejsilnější dojem N. A r o s e v, jenž má velice věrné zření pozorovací, dokonalé vycítění epochy i typu bolševického, jazyk nesmírně svižný, plastický a živý. Hle, příkladně popis vystoupení Trockého: — »Vešli jsme do sálu, na estrádě stál skutečně Trocký. Objevil se rychle a neočekávaně, jako Mefistofeles z podzemí. Sklíčka v jeho binoklu zářila, a bylo možno vycítiti za nimi ostrou a živou zřítelnici. Zrakům všech se přímo vnu-

covalo široké a vysoké, jakoby dvoupatrové čelo, a stejně tak konec brady, ostrý jako špička meče. Tak z dálky. A zblízka bylo možno dobře pozorovati jeho zelenavé, okrouhlé oči, lesknoucí se jako mořské kaménky. Když se s ním mluví, hledí přímo do očí a vysouvá poněkud vpřed pravé rámě, jako by se hotovil k odražení neočekávaného výpadu. A je dokonce i možno zpozorovat, že jeho nos je poněkud pokřivený. Je to dobře: pravidelný nos dával by dokonce jeho tváři mrtvý vzhled... Trocký začal mluvit. Vůbec nic neobyčejného. Jen hlas je kovový, a on miluje slova, úmyslně je vybírá. V čem spočívá jeho magnetická síla? Nikoliv v jeho slovech, ale v hudbě jeho hlasu. V umění oddechu, v odpočinku ve případné chvíli: kde je potřebí promluviti hlasitěji, kde je nutno zeslabiti hlas. A kde je potřebí pustiti slovo s jazyka tak jako střelu s tětivy, aby bylo vidět, že se tato střela vbodla v srdce posluchačovo. A mimo to je síla i v jeho postavě. Široká ramena a jakési objímající ruce. Když mluví, zdá se, že nese mne i všechny zároveň. Vysouvá vpřed čelo, naklání a povznáší hlavu, mává rukama ve vzduchu, opírá se o pult, dýchá, trápí se, že nese takovou tíži. A znovu, znovu nese...«

A hle, nyní dokonalá biografie bolševika-oportunisty: »Piskij se vůbec snažil vniknout hlouběji do prostředí těch opravdových bolševiků, kteří nikdy nezradili strany, ani v dobách nejčernější reakce. Pirskij sám robil kdesi cosi v r. 1905, kdy byl studentem-právníkem. Potom opadla vlna revoluce, odešel od ní i Pirskij, stav se pomocníkem advokáta, bydlil v provinciálním městečku, oženil se, měl děti, čítal rád Sologuba. Za imperialistické války sloužil v zemgoře. Při prvních náporech revoluce přistoupil k plechanovcům, po několika měsících — k březnovcům, po vítězství nad Čechoslováky ke komunistům. Kdo zná Rusko a byl v něm za těch dob, zná mnoho takových cest kolem světa za osmdesát dní — od černé sotni k bolševikům během tří měsíců a časem i rychleji!«

Neméně případně a ostře charakterisoval Aroseův »čekistu« Kleinera: »suchý«, hlasu »dětského a mazlivě volajícího«, člověk, který se usmál jen jedenkrát v životě — když zoufalé matce přinesl zprávu o zastřelení syna. Člověk, který se nikdy nemyl, chodil vždy v koženém kabátě, spal na kufru zapuzeného švýcarského vychovatele v buržoasním paláci. Muž bez jediného vousu v tváři — jako u kleštěnce, s očima pustýma, tiché mluvy, jež plynula s nehybných úst. Člověk, kterému nikdy nepostaví pomníku, třeba si jej zasloužil, dav revoluci celou svoji duši. A měl ji snad? smím se otázat.

Bolševik, jehož jménem píše Aroseův poznámky, přiznává se upřímně k nedostatku vzdělání, k neschopnosti ovládnouti situaci. »Proklíná inteligenty« pro jejich vědu, »která je jim už nepotřebná, zatím co by jemu velice dodala odvahy.« A přece je v té hlavě plno jakési svojí vědy, řekl bych — revolučního instinktu: tento člověk čichá možnosti bouře jako červ potravu. Nezná geografie, politiky, mezinárodních vztahů, ale přece ví, že Indie — toť puma, kterou možno vyhodit do povětří celou Evropu. Neboť revoluční věda má svoje práva, zásady, nauku, svoji politickou ekonomii, geografii, historii i svoji filosofii — tyto disciplíny se vůbec nestýkají s »buržoasní« vědou, jsouce nejčastěji jejím úplným kontrastem. Nádherný je popis noční práce takového činitele bolševického.

»Neveliké guberniální město. Léto. Mnoho vzduchu. Kouře rovněž. Široká řeka se vlní a blýská se ve slunci jako roztopené máslo. Chce se mi mnoho pracovat, s rozmachem. Volím minutu za pozdní noci, abych psal. Napínám rozum: chci vědět, co nás očekává. V Evropě ticho, v Americe triumfují Morganové i Rockefellerové. A na východě... Pro nás západ — toť 10 nebo 20 nových tamborovských gubernií. Otázky vrou v hlavě, že dostávám závrať. Píši, chtěje, aby o tom věděli všichni, a především já sám. Píši stránku po stránce. Jsem nespokojen. Trhám všecko na kousky a začínám znova. Čtu znovu. Hloupost. Ničím péro. Píši. Zase to není to. Drtím tužku.«

Aroseův má nesporný talent plastické kresby a živého vyprávění — schopnost mezi Rusy obecně rozšířenou. Vypráví o říjnovém převratu v Moskvě, kdy on, Aroseův, byl organisátorem bolševického generálního štábu. Během vypravování vrhá mnoho přiléhavých, jízlivých charakteristik. Před očima čtenáře míjejí zástupy těch všech, kteří ze svých doupat, z buržoasních obydlí, z generálských úřadů a přerůzných institucí vylezli jako švábi a rychle nabídli své úsluhy nové vládě. Náměstí Skobeleva — dnes náměstí Sovětů, toť pro Aroseva náměstí »plamenné«, z něhož se na všecky strany rozlétají paprsky »rudého slunce«. Moskva — jako za dávných slavjanofilů — toť centrum světa, a Kreml centrem Ruska.

*

Největší útoky komunistické kritiky vyvolal Leonov, neboť on »ně naš, ně komunist«, neboť opěvuje odcházející svět, necítí tvůrčí moc veliké ruské revoluce. Pro Leonova revoluce — toť především katastrofa, ve které hynou lidé. Srdce Leonovo se svírá bolem při pohledu na všechny nevinné oběti. Pro něho je revoluce velikým hřbitovem, a procházeje jím, pláče nad hroby »neznámých vojáků«. Ohromuje ho tento strašlivý pochod historie, drtící život, vystlávající svoji dráhu zničením a smrtí. A na tom kole, na jeho zubech vidí Leonov rozdrcená a visící lidská těla nikoliv velikých bojovníků převratu, ale »maličkých«, nikomu potřebných lidí.

Zajímá ho osud malého člověka, jako Puškina v »Měděném jezdci« bezvýznamný Eugenius. Jenže Puškin ospravedlňoval historickou nutnost systému, jemuž padl za oběť »ubohý« Eugenius. Leonov naopak nenalézá v sobě ani víry, ani revolučního entusiasmu, které by mu dovolily takové ospravedlnění. Jednou stranou svého talentu i své manýry se Leonov dotýká humoru i satirického realismu Gogola, Ščedrina, Uspěnského a Čechova. A Leonov zobrazuje konec dávného Ruska, Ruska klášterů, sedmikopulových cerkviček, Ruska včelích úlů a popů, prostého, zbožného života, jarmarečních písní, podivných, zázračných bájek, zlatých ikon a svatých sluhů božích, aksamitových vesnických cest i tichých, blahých dnů. V ten svět prostý a důvěřivý, tichý, zbudovaný na »boží pravdě«, vpadá horda rozvášněných marxistů, bývalých vojáků i koněkradů, kteří je ničí v základě, ničí jeho názory i víru a tak i celou jeho existenci. Městečko, poblíž kláštera, který založil sv. Pafnucij. A hle, do toho kláštera přibývá »čtyřka« s mandáty k otevření hrobu s ostatky sv. Pafnuciho. Bolševičtí běsové ukazují na ty zázračné ostatky: obyčejná, děravá lidská lebka. Od té chvíle všechno padá v propast — igumen-převor Melchisedech hyne v potyčce; ikona ztrácí veškeru cenu, nikomu není potřebná, a v nebi, kam je měli zavésti stříbrokřídlí andělé po smrti, je teď už jen pusté místo. »Následovala noc temná, hluboká, bez kříže, bez hvězd.«

Tento román »Přelom« je možno nazvati oživenou ruskou památkou. Nikoliv tolik archaisací řeči jako její lidovou stylisací, a zvláště koloritem, jenž září lazurovým blankytem a chvěje se svěžestí vesnické dívky, oživuje harmonikou, obléká se zlatitě klasy žitného pole a mění se jako růžově zelený perník ze selských poutí, a voní konopím i pětruškou; touto živou, rozjiskřenou harvou jako lidový obrázek připomíná to lidový obrázek. Je to jakoby Straviňského Petruška, jenže bez jeho tragické moci, neboť i když Leonov vede svůj román s epickým klidem a s velikým mistrovstvím a vypráví o strašné hrůze, přece je ten svět maličký a tichý, dokonce lyricky rozryvný. Leonov vypráví »objektivně«, ale čtenář cítí, že autor nemůže zadržeti svých slz »čistých i průzračných«, které prolévá za svým dětstvím »selskmý — andělským«. Neboť oplakává vlastně svoje dětství, žehná

svátek dávné a přece tak blízké a milované víry. Je mu líto rozloučiti se s tím kouskem starého světa, je mu tím více líto, že není u něho žádné víry ani entusiasmu pro nový, zázračný svět železa a betonu, vyztuženého lidskou krví. Leonov je i zde sobě věrný — jeho oko září vždy soucitem a jeho lítost se sklání nad »malým, dávným svátkem«, vidí jej neustále na velikých prostorách přeohromné Rusi, nechválí imperialistickou sílu sovětů. Pathos jeho tvůrčí síly — tot lítost se zhasínajícím mládím. Rusko Leonovo — tot rozbitá ikona.

»Továryš« Voronskij vyčítá Leonovi mimo jeho zřejmou přináležitost k dávným tradicím ještě cosi jiného. Praví: »Nesmí se nikdy zapomínati nezaviněných běd malého člověka, ale je zde hranice, za kterou přecházeti je nebezpečné, a tu Leonov překračuje.« Jeden z Leonových bohatýrů tvrdí, že »za šlechetnost, za pravdu je potřebí platiti krví, a krev — krev je dražší nad všechny pravdy.« Pro Voronského je tu víra, to přesvědčení, převzaté konečně od Dostojevského, nepřijatelná a příliš abstraktní. Dle něho jsou v historii případy, kdy se krev jedněch sráží s krví druhých, kdy »shnilá« krev musí být prolita ve prospěch krve »zdravé a svěží«. Jsou chvíle, kdy buď — anebo, kdy je potřebí volit, kdy pravda značí více než krev. Snad je to správné s historického, ale nikoliv s náboženského stanoviska, na kterém stojí Leonov.

*

Jsou ještě jiní, kteří nesouhlasí s touto »mužickou« literaturou, kteří hledí s tesknotou k západu, odkud prahnou čerpati vědu řemesla, kde by se chtěli seznámiti se zásadami opravdového literárního umění, se zásadami komposice, s uměním seskupování obsahu, vedení akce a rozvoje děje. Absorbují je otázky spisovatelské techniky, — v tom je ovšem volno mluviti v komunistické zemi, hledání jejich jdou stále dále a hlouběji. Shromažďují se v kole, jež nese název vypůjčený od Hoffmanna — Serapionští Bratři; v čele jejich stanul mladý a schopný literát — Lunc, který umřel nedávno v Německu na léčení, a o kterém psal Gorký velmi pochvalně.

Henry King:

Chaplin a lid.

Pan Robert Nichols napsal nedávno do Times řadu zajímavých článků o lidech a podmínkách ovládajících filmový průmysl v Americe. Pan Nichols pobyl dlouho v Hollywoodu v Kalifornii, kde se pro výhodné podnebí soustřeďuje výroba amerických filmů. Přišel v hlavních bodech k známému již závěru. Velcí američtí výrobci filmů se snaží dáti obecenstvu to, co žádá, a to jest důvod, proč jest úroveň amerických filmů tak zoufale nízká. Ale pan Nichols připojuje něco nového k všeobecnému názoru, připomínaje, že obecenstvo, které se snaží američtí výrobci uspokojiti, jest obecenstvo americké. Sestává z milionů amerických občanů, kteří jsou posměšně zváni »Hicks«, mocný proud standartovaného lidstva, který proudí Hlavní třídou: »spěch, rychlá práce, laciné automobily pro chudé lidi, laciné židle v laciných domech, Ford, světová válka, jazz, kino.« Kino: to jest umění lidu. Lid platí útratu a lid udává tóninu. Tomu se anglický tisk velmi posmívá. Tento americký lid, který žvýká gumu, nosí celuloidové límečky a pojídá paštiky!

Ale nejen zvláštní ráz amerického lidu je zodpovědčen za poměry ve filmu, ale něco daleko méně čistě amerického — demokracie. Může si někdo vážně představiti, že kdyby se američtí výrobci snažili dáti evropskému obecenstvu, čeho si žádá, byly by filmy lepší než ty, které uspokojují americký dav z Hlavní třídy? Dokázaly evropské filmy, že jsou lepší než americké? Svými náměty a provedením jsou na témže stupni, a technicky jsou daleko horší. Kinematograf jest veskrze demokratickým uměním: jediným. Výroba moderního filmu stojí tolik peněz — že to nejširší možné obecenstvo jest jediným obecenstvem, které může výrobce bráti v úvahu. Jest to jakoby vydavatel mohl existovati jedině vydáváním nejprodejnějších knih. Ale při vydávání knih jsou docela jiné podmínky. Vyrobiti knihu stojí poměrně velmi málo. Vydavatel může klidně spáti, jestliže jedna z jeho padesáti knih jest prodejná. Knihy, které kupují dva, tři, čtyři tisíce lidí, jsou pro něho velmi výnosné v poměru k jeho výlohám. Při výrobě filmů tomu tak není. Tam musí býti dobře prodejné filmy za každou cenu.

Jaká jest tu pomoc? Pan Nichols se utíká ku starému výkřiku: »Vychovávat obecenstvo.« Ale z výchovy obecenstva nikdy nic nebude. »Výchova obecenstva« jest opravdu pouhý humbug. Žádný výsledek lidové výchovy nepřinutí obecenstvo milovati lepší filmy nebo lepší knihy. Obecenstvo se nedá přinutiti, aby od lásky k špatnému přešlo k lásce k dobrému. Nechme hloupého humbugu »výchovy obecenstva«, aby si něco zamilovalo a hlavně humbugu výchovy obecenstva mimo film, aby milovalo lepší věci ve filmu. To nejde; a i kdyby to šlo, mělo by to jen špatný výsledek, zvláštní pokrytectví, které se maskuje jako »umělecká kultura«. Má-li se filmové obecenstvo vychovávati, musí se vychovati filmem.

A tak jsme uzavřeni v začarovaném kruhu. Velcí filmoví výrobci tvoří to, čeho si žádá obecenstvo; a nemůže obecenstvo poznati nikdy nic lepšího než co výrobci vytvořili. To jest zdánlivě nutné a důsledné; ale jen zdánlivě. Ten začarovaný kruh se pomalu rozevírá — rok po roce — a dělá to s neomylnou pravidelností jediný muž — Charlie Chaplin. Chaplin jest jediný genius, kterého kino zrodilo; stačí přehlédnouti jeho dílo. Mnoho závisí od tohoto štíhlého a drobného muže.

On sám napsal kdysi článek, který jest locus classicus filmové kritiky.*) Má velkou cenu pro hloubku a přímý pohled do hlavního problému filmu jako demokratického umění, větší než všechny professionelní kritiky filmu, které kdy byly napsány. Praví se v něm:

> »Upřímně řečeno nevěřím, že obecenstvo ví, co chce — — Obecenstvo nemá pro film bližšího označení. V nejlepším případě jsou požadavky obecenstva negativní. Co skutečně žádají, jest »zábava«.
>
> Právě v té době, kdy jsem rozhodl, že již vím, co obecenstvo chce, a kdy úspěch mne opravňoval k této víře, dostal jsem ránu ve formě dopisu od muže, kterého jsem nikdy neviděl a jehož jména dodnes neznám, ačkoli mohu zde napsati jeho dopis slovo za slovem. Viděl mne v »Hasiči« ve velkém biografu v Middle West, a psal:
>
> »Zpozoroval jsem ve vašem posledním filmu nedostatek nenucenosti. Ačkoli film jistě vzbuzoval spoustu smíchu, nebyl smích tak upřímný jako v některém z vašich předešlých děl. Bojím se, že jste se stal otrokem svého obecenstva, ačkoliv ve většině vašich obrazů byli diváci vašimi otroky. Obecenstvo, Charlie, je rádo otrokem.«
>
> Tento dopis mi byl velkým ponaučením. Mé dílo nemohlo být dobrým, dokud jsem nedošel k pravému duchu veselosti, veselosti samy v sobě. A od toho dopisu jsem zkoušel vyhýbati se tomu, co podle mého mínění obecenstvo chce. Dávám přednost svému vkusu jako pravdivějšímu dojmu o tom, co ode mne obecenstvo chce, přede vším, čeho se mohu dohadovati z věcí, které mohu pozorovati buď ve vlastní práci nebo v nepochybně úspěšné práci jiných.«

»Můj vlastní vkus« — — to jest kořen věci. Chaplin jest umě-

---

*) Tento článek s titulem »Ví obecenstvo co chce?« byl otištěn v čísle 15. loňského ročníku Přítomnosti.

lec, který jde k vlastnímu spasení, a vstříc mu vychází demokratické obecenstvo! A musíme pohlížeti poněkud dále. Chaplinův vkus jest přese vše Chaplin. Co jest jádrem toho? Co mimo jeho technické dokonalosti jako herce odlišuje Chaplinovo dílo tak naprosto od ostatních filmových hvězd?

To jest jednoduché. Chaplin věří ve velké demokratické obecenstvo. Jeho víra v demokracii jest opatrná a smutná, ale nevyvratitelná. Věří v ni, protože věří sám v sebe. Jest — a nikdy na to nezapomíná — dítětem demokracie: přichází z davu a zná dav. Čeho on jest schopen jako umělec, jest dav schopen jako posluchač. Pokud jest věrný víře, kterou má v sobě, potud mu bude dav odpovídati, protože i v něm je tatáž víra. Koná velký čin víry, a jest naprosto oprávněn. To jest důvod, proč on jediný si může udržeti posluchačstvo jako je prostý americký lid v Illinois nebo Hoxtonu, očarované a zaujaté na hodinu mezi smíchem a slzami, svou technikou, které pro její jemnost není rovno v celém filmovém světě.

Chaplin jest především demokratickým umělcem. (Nezapomeňme, že takovým byl také Shakespeare: umělec, který hledal co největší obecenstvo, a dosáhl ho.) Německý film jest v nejlepším případě intelektuálním pokusem, nebo na vyšší úrovni pokusem o uměleckou fotografii, jako jsou Reinhardtovy kolosální divadelní pokusy.

Chaplin jest zcela jiný: filmový umělec. Jiného není. Pomalu jsme došli k tomuto názoru. Ale jest ještě důležitější pochopiti, že jest umělcem filmovým. Není jiného. Vytváří z pravých vztahů k pravému filmovému obecenstvu — demokratickému obecenstvu. Nemůže jinak: ale přijal vesele svůj osud. Ví něco, co ví lid, co je nejlepší ze všeho: »Vidíte, pane profesore, soucit jest základem ducha.« A soucit, od bratra k bratru, jest výtažkem Chaplinovy tvorby. Ne lid, ale organisované pohrdání jím jest kletbou dnešního kina. Jediný Chaplin měl sílu a ukázal cestu, jak toto pohrdání odstraniti.

Slovanstvo

Jaroslav Adlof:

O marnosti ruské emigrace.

(Mladý Slovan hledá svůj svět. X.)

Ruská emigrace je dnes po celé Evropě a není ji tedy nutno zvlášť hledat. Je tu, žije mezi námi, existuje a neexistuje, jak se to vezme. I s hostem možno pohovořiti o otázkách trapných, neboť, jak praví staré latinské přísloví, »clara pacta — boni amici«. Jsme věru daleci toho, abychom chtěli útočit na ruskou emigraci po boku bolševiků, ale rozhodně jsme daleci toho, abychom v ní viděli Dra Kramáře »kristalisované budoucí Rusko«.

Celá věc má zhruba asi čtyři hlavní stránky: stránku politickou, stránku hospodářskou, stránku kulturní a posléz stránku čistě lidskou, osobní.

Myslíme, že byla by to nejčistší marnost nad marnostmi, kdybychom se pokoušeli o vystižení politické stránky ruské emigrace. Sami ruští emigranti razili na sebe ono žertovné pořekadlo, že »kde se sejdou tři emigranti, jsou ihned čtyři politické strany ruské«, a my o této ze života vzaté pravdě neodvažujeme se pochybovati. Máme jen jedinou obavu, aby totiž, sejdou-li se tři emigranti ruští, nebylo tam zastoupeno stran pět. Emigraci ruskou nelze vůbec v číslech vyjádřit, nelze ji změřit, nelze ji spočíst, nelze ji zvážit. Pročež nedivíme se tomu, že ruská emigrace nemá vůbec žádné politické vážnosti ve vlastech evropských. Západ už je takový, že má rád přesná nebo aspoň přibližná čísla.

Stránka hospodářská byla ve Slovanstvu odjakživa zanedbávána, nikdy jsme nečetli na příklad, že by Živnobanka dělala slovanskou obchodní politiku širšího rázu, nikdy jsme nečetli, že by se slovanští bankovní ředitelé sjeli někam na sjezd, nikdy jsme nečetli o spolupráci slovanských obchodníků v širším nějakém měřítku ani v dobách nejnadšenějšího slovanského nadšení. Nedovedeme si tedy představit, jak by chudá nebo ožebračená emigrace ruská mohla býti základnou nějakého »příštího hospodářského slovanského sjednocení«. V teorii ovšem je možné vše, v teorii lze třeba i rozděliti »budoucí absolventy obchodních a hospodářských škol« jako experty pro jednotlivé oblasti, ale v hospodářských věcech neplatí jen heslo, »šedá je všecka teorie«, nýbrž zde platí i to, že s mlhami nelze obchodovat. Proto celý svět, Evropa i Amerika, zajímá se po stránce hospodářské nikoli o »emigrantské Rusko«, ale o Rusko sovětské. Ano, s mlhami dosud nelze navázat styky hospodářské, a proto budou jen zklamáni všichni ti naivní lidé — na štěstí jich není u nás mnoho, — kteří se domýšlejí, že by ruská emigrace mohla hrát důležitou roli v obchodním a vůbec hospodářském spojení Ruska s Evropou. O tom, že by ruská emigrace mohla hrát nějakou roli ve spojení Slovanstva specielně, nechceme uvažovat, je to věc absurdní už z toho důvodu, že v zemích slovanských není ve všech dohromady ani třetina emigrace ruské, neboť hlavní část emigrace je v zemích neslovanských, ve Francii a v Německu. Nějaká »budoucí práce« ve smyslu hospodářsko slovanském nedá se od emigrace čekat.

Zajímavější je ruská emigrace a její význam po stránce kulturního vyrovnání Ruska a Evropy. Ruská emigrace měla by na tomto poli velikou úlohu prostředníka, někoho, kdo vyměňuje kulturní statky, to jest přijímá i dává. Musí tu tedy býti oboustranné seznamování se s jazykem a celou kulturou toho i onoho národa. To znamená na př. konkrétně v našich českých poměrech, že ruští emigranti měli by se — jako hosté — především obeznámit s řečí svého hostitele, aby mohli pak pracovat se zdarem na sbližování kulturním. Jenom že — šedá je teorie a život je jiný i zde.

»Evropa nerozumí Rusku« možno zde říci v přesném výrazu slova. Ruským emigrantům z převážné části nezdá se býti užitečno učit se jazyku toho onoho svého hostitele, zejména je-li tento hostitel některý z menších národů slovanských. Neboť ruský emigrant je celkem dalek toho, aby měl zájem o národ, u něhož žije, ruský emigrant považuje za svou přední povinnost »zachovávat ruské tradice« a ať v zemích slovanských, ať ve Francii, ať v Německu, ať v Americe, všude ruský emigrant uzavírá se do svých kroužků, aby se ho, řekli bychom, »nic evropského či západního nechytlo«. Jde to tak daleko, že známe ruské ženy, provdané za Čechy, které se za pět, šest, sedm let nedovedly naučiti česky! Je to věru věc, kterou »Evropa nedovede pochopit«, neboť Evropa je tak mělká, že by tuto věc chtěla vysvětlovat — leností ... Ale jaká lenost, když tatáž žena dovede, řekněme, bezvadně francouzsky nebo anglicky? Kdo objasní toto tajemství?

»Lidové Noviny« přinesly článek z Paříže. Paní Filína popisuje tam, jak byla na čaji s Merežkovským v jedné velké francouzské společnosti. Mimo jiné píše:

»Den před tím přinesl jeden literární týdeník náhodou páně Merežkovského interview o vlivu francouzské literatury na literaturu ruskou, v němž autor »Leonarda da Vinci« vyslovil názor, že se Anatol France svými socialistickými sympatiemi tolik zesměšnil, ale kde zejména si trpce stěžoval na francouzskou nevšímavost k Rusům, a to nejen literárně, nýbrž i společensky. Nuže, u pí. G. T. jsem shledala, že byl-li kdo nevšímavý, Francouzi to jistě nebyli. Bavila jsem se pozorováním zoufalých pokusů přítomných krajanů, aby zavedli hovor s velikým tímto spisovatelem, jenž obklopen Rusy a huda po rusku, odpovídal na všecky ony pokusy netečností tak superbní, že by ji bylo lze míti za urážlivou, kdyby nejevila tolik znaků bezprostřednosti. Dostojevský, tuším, vynáší onu ruskou vlastnost ubikvity, jež prý je příčinou, že Rus dovede se vžíti v duši kteréhokoli národa, nepřestávaje býti Rusem. Možná, ale s druhé strany jsem zpozorovala už nesčetněkrát, že není národa, jehož synové by byli obklopeni tak neproniknutelnou isolační vrstvou jako Rusové. O Angličanech se říkává, že stačí dva, aby se řídili anglickými formami i na opuštěném ostrově. Rusové nepotřebují býti dva; stačí jeden a bude žíti »po rusku« i na rovníku. Je pravda, uvádí se řada Rusů, kteří se v cizině úplně aklimatisovali, jak třeba Turgeněv. Ale to byli téměř bez výjimky členové šlechty, vychovávaní už od nejútlejšího mládí po cizím.

Ruská kolonie v Paříži je hermeticky uzavřena a tlumočí to i tím, že i ve společnosti smíšené se Rusové jako rtuť slévají v hloučky rusky steinorodé. Pan Merežkovský má pravdu: »Žijeme toliko vedle sebe. Ale je tomu tak výhradně naší vinou?«

Paní Filina má bystrý postřeh, a to, co píše o ruské kolonii pařížské, vystihuje úplně věrně i poměry ruských kolonií emigrantských u nás a po celém světě. »Lidové Noviny« přinesly nedávno podobný postřeh o Rusech v Americe, kde situace byla popsána téměř úplně stejně. Neboť v jednom shodují se — aspoň podle našich skrovných zkušeností — všichni Rusové, ať bolševici ať monarchisti, že Velkorusové či Ukrajinci či Kozáci či Kavkazané: každý si myslí, že je ho »stopadesát milionů«.

Ruská emigrace zdá se být toho názoru, že »veliký člověk« se nepotřebuje učit od »malého člověka«, že není potřeba vzájemné výměny kulturních statků mezi Západem a Východem. Zdá se, že utkvělo v celém ruském smýšlení heslo Tolstého »učte se od mužika«, a že je toto heslo první podmínkou, kterou má Západ uznati, chce-li se s Rusy dohodovat. Uznejte, že je nás Rusů »stopadesát milionů«, uznejte, že Tolstoj a Dostojevský jsou dva největší geniové světa a pak můžete doufat, že ruská emigrace bude s vámi mluvit. Uznejte, že Lenin je genius a pak můžete doufat, že bude s vámi, malými západníky, mluviti Rusko bolševické, tak nějak to vypadá.

Není proto divu, že ruská emigrace je pro kulturní sblížení Ruska s Evropou úplně neplodná. Je to asi všude obdobně jako u nás v Československu, kde pro reálné sblížení slovanské znamenalo nějakých čtyřicet, padesát tisíc emigrantů — tolik zní asi odhady — celkem jen něco více než — nic. Není to jen náš úsudek, můžeme citovati zprávy, které byly již uveřejněny a proti nimž nikdo nevznesl námitek ani se strany emigrantů ani se strany československé. Nejvýznačnější zpráva, pokud víme, a kterou dovolujeme si ocitovati, uveřejněna byla 19. II. 1924 v »Československé Samostatnosti«. Vyjímáme z ní:

Existují (rozuměj dnes) spolky pro vzájemné sblížení, na př. »Českoruská jednota«, mnozí z Čechů navštěvují ruské lidové university, existují drobné styky osobní. Je možno též mluviti o silném studiu ruského jazyka v českých kruzích, dnes méně než před dvěma, třema lety, je mnoho českých překladů z ruštiny, jsou lidé, věnující se odborně studiu ruských věcí. Ale celkově není toho o mnoho více, než před válkou, kdy nebylo bezprostředního styku a kdy Praha a Československo neměly příležitosti, aby hostily mnoho ruských učenců, politiků, spisovatelů.

Naproti tomu však v ruských kruzích stěží dnes najdeme Rusy, u nichž bychom viděli hlubší zájem o naše věci. Jak znalost jazyka, tak zejména studium Československa je omezeno na několik jednotlivců (Francev, Maklecov, několik jiných odborníků a několik studentů, zajímajících se o poesii, nepočítáme-li P. Bogatyrova (Podkarpatská Rus) a R. Jakobsona (filologie a český verš), kteří k emigraci nepatří.«

Stejně jako pisatel z »Čsl. Samostatnosti« pak ujišťuje, můžeme i my ujistiti, že jsme daleci toho, »abychom chtěli dělati z tohoto zásadní nepříznivé závěry pro ruskou emigraci«; ale nechceme, jak se říká, choditi stále okolo horké kaše. Bylo by pohodlnější sledovati dejme tomu, nějaké krásné problémy teoretické, o tom na příklad, jaký kdy byl vliv kterého básníka ruského na jiné básníky slovanské nebo podobně, ale nevidíme v tom užitku pro život. A v životě kulturním ruská emigrace nepřinesla Evropě nic víc než co už bylo, kdysi, před válkou....

Zbývala by ještě otázka osobní, stránka lidská ruské emigrace. Stránka těžká, smutná, pochmurná, kde možno psáti o vykrystalisovaném hoři nejen imaginárních stopadesáti milionů, ale o vykrystalisovaném hoři několika století. O hoři šlechty, která nedovedla si vymoci na svých carech takovou nějakou magnu chartu libertatum jako dovedla anglická šlechta před více jak sto lety. O hoři mužiků, kteří nedovedli se zbavit roboty jako ve Francii dovedli kdysi sedláci, o hoři vládnoucích, kteří nedovedli vládnout, o hoři politiků, kteří nedovedli politisovat, o hoři dobrých lidí, kteří bláhově myslili, že je možno odstranit zlo tím, že mu necháme volnou cestu...

Ruská emigrace po stránce osobní mohla by se poučiti z osudu ne jedné, ale kolika emigrací, z osudu Židů, Čechů (Komenský, světový odborník v praxi vyučovací), Francouzů (Hugenoti), Angličanů, kteří založili Spojené Státy. Ale první věcí je vůle jednotlivce. Ovšem, chce-li ruská emigrace nadále »viset mezi Ruskem a Evropou«, je to konečně jen její vůle. Chce-li žít »po rusku«, i na rovníku, Evropa nebude jí v tom bránit, neboť v Evropě nevládne ani car ani Lenin.

Nechceme ukazovati cestu ani ruským emigrantům ani ruským studentům; ukazujeme-li co, pak je to »necesta«, ukazujeme místa, po nichž se nikam nedojde. Byla-li by již řeč o cestách, pak byly by to po našem mínění jen dvě cesty, cesta na východ, zpět do Ruska, a cesta na západ, do Evropy. To, co je mezi tím, je visení ve vzduchu, je to stav, kdy pokouší se někdo postaviti se mimo pevnou zemi, je to zkrátka marnost.

Politika

Nová vláda.

Minulé středy večer mohl konečně kapitán naší politiky, p. Švehla, oznámiti presidentu Masarykovi, že se mu podařilo spatřiti pevninu nové vlády. Během čtyř neděl, po které se vláda tvořila, měli jsme příležitost promluviti již o všech možnostech a zásadách, které při sestavování vlády přicházejí v úvahu, a tak nyní, kdy vláda je již opravdu hotova, nezbývá napsati než krátký epilog.

Hned po patnáctém listopadu se prosle[illegible]o, že pan Švehla hodlá při tvoření vlády držeti s[illegible] tří zásad, k nimž byl přiveden jednak zkušeností, jednak rozhovory s Masarykem: vystřídání stran v ministerstvech, obsazení některých resortů odborníky a snížení počtu ministerstev. Zásadu první podařilo se mu v nové vládě uplatniti. Československá bytost, která si lehla na práh ministerstva železnic a křičela: »Nepovolím!«, byla konec konců vynesena. Duch stran neukázal se v celku přece tak zatvrdlým, aby mohl odporovati této zásadě. Velkou zásluhu dlužno o to přičítati čsl. socialistům, kteří svým hospodařením v ministerstvu železnic uvedli stranický systém i u půlokých ad absurdum. Zejména pan ministr Franke by měl býti za tuto dobrou službu, již prokázal státu, živen a vozen v automobilu na státní útraty. Bez něho by se byla sotva objevila nutnost vystřídati strany v ministerstvech tak kategoricky. Bylo třeba tohoto statečného muže, v jehož očích je ministerská funkce nadána přibližně týmiž právy jako orientální pašovství, aby se demokracie převalila s boku na bok. Na panu Frankem mimo jiné je zajímavo to, že nemá sice československé přesvědčení dlouho, ale má je za to n y n í tím horlivěji. Osud si hraje s lidmi a někdy neznáme podobu svých budoucích dnů: pan Franke chtěl být agrárníkem a stal se československým socialistou. Při tomto zvratu svých ideálů prokázal znamenitou míru přizpůsobivosti. Jistě by si byl nemyslil ve dnech, kdy se zabýval sestavováním agrárního programu s filosofickými ozdobami, že za nějakou dobu bude s drem Šmeralem vyjednávat jednotnou socialistickou frontu a ještě za nějakou dobu že bude shlížeti s nevraživostí tak instinktivní na každého železničního úředníka, který není čsl. socialistou. Abychom byli spravedlivi: k vzniku zásady vystřídání stran v resortech nepřispěl celou hřivnou pouze dr. Franke, nýbrž i jiné strany, zejména klerikálové, za jejichž vlády v ministerstvu spravedlnosti se objevil zajímavý úkaz, že řada soudců je neodolatelnou mocí přitahována k legitimaci lidové strany, a že když se jedná o delikty proti církvi, vážky Spravedlnosti neváží dobře. Pokud se tedy jedná o první ze zásad, můžeme se radovati, že pan Švehla zvítězil.

Pokud se týká zásady druhé, obsazení některých resortů odborníky, nevíme, na kolik procent cení si pan Švehla své vítězství, zíraje s pýchou na dra Engliše v ministerstvu financí a na dra Kallaye na křesle ministra pro Slovensko. My sami bychom usuzovali, že p. Švehlovi nebylo popráno vyrovnati se s touto zásadou více než na dvacet procent, ač je pravda, že chtěl čtyři odborníky do kabinetu a prosadil tam dva, což, jak by se zdálo, dělá celých padesát procent. Dr. Kallay byl však již mlčelivou součástkou poslední parlamentní vlády, a ministerstvo pro Slovensko není právě místem, kde se odehrávají podstatné zápasy mezi odborností a neodborností. Zde byl posazen odborník na místo neodbornické, správně řečeno: neposlanec. Pro zásadu odbornosti ve vládě není tím tedy mnoho získáno. Ovšem, dr. Engliš — toť obraz odborníka na místě odborném. Dr. Engliš se na tuto funkci delší dobu připravoval a získal si k tomuto účelu druhé politické pannenství. Vystoupiv z národní demokracie, nevstoupil nikam a pravil pouze, že si vyhražuje členství v národní straně práce, kterýmžto výrokem si veřejnost dlouho lámala hlavu, snažíc se uhodnouti, co to asi znamená. Bylo dávným plánem p. Švehly, aby dr. Engliš si nějakým způsobem opět opatřil politické pannenství. Nutno vydati svědectví panu Švehlovi, že to byl plán úctyhodný a že byl pojat v státním zájmu. Dr. Engliš je všeobecně označován za nejvhodnějšího muže pro ministerstvo financí a sotva má mezi dnešními Čechy na tomto poli soupeře. Kdežto však obyčejně příslušenství k politické straně ulehčuje i mužům neschopným přístup k ministerskému úřadu, v tomto případě příslušenství k politické straně zatarasilo přístup k úřadu muži nejschopnějšímu. Dr. Engliš se nemohl státi finančním ministrem z toho zdánlivě nesmyslného důvodu, že strana národně demokratická měla ministerstvo financí jaksi v pachtu a on byl národním demokratem. To je věc, na kterou je nutno se dívati kolem rohu, jako tak často v našich stranických poměrech. Ostatní strany koaliční by byly měly rády Engliše finančním ministrem, ale jeho vlastní strana to nedovolila. Kdo by to chtěl vysvětlit, musil by vyzkoumat, podle jakých zákonů se rodí v duši dra Kramáře sympatie nebo antipatie k lidem. Vůdce strany si řekl, že Engliš nebude finančním ministrem, a to postačilo. Hlavní roli u dra Kramáře hrál nepochybně pocit živé nelibosti k t. zv. moravskému směru ve straně, který se vždy značně vymykal diktatuře jeho citů. Z toho důvodu hledala národní demokracie po smrti Rašínově, který diletant by na křesle ministra financí natropil nejméně škod. Této straně se stalo nyní, když obsadila křeslo ministra obchodu inž. Dvořáčkem, po dlouhé době zase poprvé, že postavila pravého muže na pravé místo. Pan Bečka jako vůdce ministerstva financí — to bylo něco takového jako drbati se pravou rukou za levým uchem. Je veřejným tajemstvím, že pan Švehla spínal ruce nad panem Bečkou a že by rád byl dal jeho místo tomu, komu patří, totiž dru Englišovi. Konečně se mu to podařilo tímto způsobem. Nelze ještě ovšem odhadnouti, do jaké míry znamená Engliš v ministerstvu financí vítězství zásady, že místa, vyžadující odborných schopností, mají býti obsazována odborníky, a zda na jmenování dra Engliše měla větší podíl úctyhodná vůle pana Švehly či zlomyslnost stran. Kdežto jiná ministerstva jeví se býti stranickému duchu jablkem sladkým, ministerstvo financí připadá jim jako jablko kyselé, a jen v ucházení o toto ministerstvo lze pozorovati u stran jistou umírněnost. Tak se také stalo, že ze všech jiných ministerstev nelítostně vyhnaly odbornické postavy pod záminkou demokracie a dovolily jen, aby plyš křesla finančního ministra byl ve svém demokratickém cítění potupen stykem se zadkem odborníckým. K tomu je vede přirozená chytrost. Ministerstvo financí, které v očích prostých občanů vždy vypadá jako málo dávající a mnoho beroucí úřad, není institucí právě populární, a lze očekávati, že se stane ještě nepopulárnější. Nikdo dosud neměl dosti odvahy vysvětlit veřejnosti pravý stav našich financí, který hraje všemi barvami

mimo růžovou. Nový finanční ministr, ať je to kdokoliv, bude musit železnou rukou vymáhat úspory, omezovat vydání, žádat daně, více než se to dělo dosud, nemají-li se naše finance dostat do naprosto truchlivého stavu a nemají-li překročiti hranici inflace. To není populární úloha, a politické strany, které se derou o odpovědnost v ministerstvu železnic nebo školství, rády ponechají odpovědnost v ministerstvu financí někomu jinému. Neboť ony, ať cokoliv říkají, touží, aby odpovědnost spočívala na jejich těle jako věnec růží, ne jako koruna trnová. Nebyla to tedy poklona před zásadou odbornosti, pro kterou strany připustily, aby odborník ukázal v tomto resortu co umí. Pro dra Engliše je podle našeho názoru velmi důležito, aby si hned od počátku uvědomoval zlou situaci, do níž se dostává. Je možno, že strany této zlé situace, o které dobře vědí, o které však nemluví, použijí k tomu, aby zdiskreditovaly vůbec pojem odborníků. Je možno, že zamlčí celé tragické pozadí našich financí a řeknou: tak se podívejte, takový odborník vše vám bere a nic vám nedává. Jisto je, že dr. Engliš, přejímaje v této situaci, jejíž vážnost je jemu známa lépe než komukoliv jinému, prokazuje tím značnou osobní odvahu i obětavost. Bylo by spravedlivé, aby mu tyto vlastnosti nebyly špatně odplaceny.

Pokud se týká třetí zásady, zmenšení počtu ministerstev, tady byl pan Švehla poražen jako Napoleon u Waterloo. Netřeba se dlouho rozšiřovat o příčinách této porážky: každému je zřejmo, že nebylo jiného důvodu k zachování dnešního počtu ministerstev, než hlad příliš četných republikánů po ministerské zodpovědnosti. Čeští socialisté chtěli vášnivě tři ministerstva, ne pouze dvě, a tak vše zůstalo při starém. Zdá se, že živnostníci byli ochočeni hned na první ráz: pět let bouřili proti ministerstvu zásobování, pět let prohlašovali, že musí býti zrušeno toho dne, kdy oni vstoupí do vlády. Oni vstoupili a ono zůstalo. Někdo je důkladně zasvětil do tajů vnitřní koaliční matematiky.

—fp—

Co s Národní stranou práce?

Vážený pane redaktore!

Vaše otázka, co se stranou práce, není podle mého mínění tak zhola zbytečnou, dokonce již chybnou, jak mnozí účastníci ankety se domnívají. Myslím totiž, že bylo to něco jiného než tupá bezradnost — být či nebýt — která Vám vnukla tuto otázku, a považuji proto za ošklivý omyl tu dojemnou a zajisté opravdovou snahu, s jakou Vás tahají z moře beznaděje, v němž se chcete stůj co stůj utopiti. Nespatřuji v této otázce nějakou výstrahu či povel k ústupu, nýbrž chápu ji jako prozíravou a opatrnou výzvu, abychom si zopakovali a uvědomili svůj program, dříve než vyrazíme od startu. Dovolím si proto odpověděti na otázku takto pochopenou. Je samozřejmé, že NSP, vlastně toto hnutí za obrodu života politického, musí býti organisováno; organisováno na nejširším podkladě. Ryzí poctivost a vášnivá snaha po lepším bytí tohoto státu nechť je podchycována a sbírána všude, kde se vyskytne; nechť všem složkám národa je dovoleno účastniti se tohoto zdravého a nanejvýš nutného úklidu v domácnosti státu. Nástupní fronta k tomuto velkému tažení poctivosti nechť se zřídí v každém koutu, neb ve všech koutech republiky je ještě dosti lidí, kteří procitli ze své lethargie politické, když viděli ten zarputilý boj koalovaných stran proti straně, která si zvedla na svůj štít poctivou a nezištnou práci pro stát. K tomu všemu je však třeba neúnavné — a to práce buditelské, jak správně bylo již v »Přítomnosti« uvedeno. Je třeba křísit zase individuum, učit je samostatnému myšlení, osobní zodpovědnosti a přiváděti k vědomí, že nejlepším prostředkem, jak nejvíce dostati od státu je, co nejvíce pro něj pracovati a co nejméně od něj chtíti. Nesmí za nikoho pracovati legitimace strany. Proto chutě do práce.

Promiňte mi, pane redaktore, tyto snad neumělé řádky.

Poroučí se Vám

J. Horák.
adj. čs. drah, Střelice.

*

Pane redaktore,

velice se mně líbí otevřenost, s jakou Vy, pane redaktore, píšete o soudu posledních voleb nad stranou práce. Bez všelikých okras a utěšování líčíte holou pravdu. V tom jistě není ani špetky romantiky neb illuse, co povídáte o straně práce, kterou Jste pomáhal budovat. Musím však s Vámi disputovat o c í l i této strany; říkáte: »měla určitý cíl politický: jakým způsobem bude splněn, zda novou stranou či nápravou koalice, je lhostejno.«

Domníváte se, že strany koaliční neb jen některá z nich nebude žádat pro příště reversu poslaneckého, aby tím nebudovala svou moc? Podle mého přesvědčení nikdy. Domníváte se, že se oblekou vlci ve stranách při nedostatečné kontrole dobrovolně v háv beránčí? Snad, aby je nebylo poznat. Což pak se domníváte, že heslo: »nechte jen ho se nažrat, pak dá pokoj« přes noc bude hozeno přes palubu, když tak dobře se osvědčilo? Nikdy. To vše bude žíti dál. Holá pravda: strany zůstanou po volbách takými, jakými byly před volbami.

A dále. Vždyt se hlásalo, že strana práce má pro svůj vznik nejen důvody nespokojenosti s methodami koalice, nýbrž i nespokojenosti s programy stran. Proč odtrhlo se levé křídlo národní demokracie? Myslím také proto, že levé křídlo nedošlo pochopení pro své programatické cíle.

Máme u nás některou stranu, která basírujíc na demokracii hospodářské by hájila zájmy inteligence pracující? V provolání N. S. P. stojí: Práce, výroba a podnikavost musí býti chráněny před kořistnictvím spekulačního kapitálu finančního. Může to hlásat opravdově nár. demokracie? A provedou to čeští socialisté při svém korupčnictví a mlhavosti programu? Má odpověď při nejlepším by byla vyhýbavá. V provolání stojí dále: Odmítáme-li přepolitisování života vůbec, odmítáme zejména zpolitisování kultury. Chtivost nynějších stran po moci, která bude po volbách jistě jen vzrůstat, není žádnou zárukou, že požadavek ten bude splněn neb snad zmírňován.

Váš

L. Phacops.

*

Vážený pane redaktore!

V Praze dne 23. listopadu 1925.

Zahájení diskuse v Přítomnosti »Co se stranou práce« jest vítaným důkazem, že N. S. P. není stranou takovou, kde každý jednotlivý člen jest pouhou organisační nuličkou, nýbrž že považuje za účelno a nutno dotázati se svých členů a přátel po soudě a zkušenostech s N. S. P.

Přes to, že N. S. P. nedostala mandátu, shromáždivši 100.000 hlasů, čehož příčinou jest volební trik koalice, pokládám za samozřejmé pokračovati v budování strany a to předně náležitou organisační činností. Máme mnoho přátel po celé republice a je třeba tyto naše voliče vyhledati a vyzvati je k práci. Jsem přesvědčen, že s N. S. P. sympatisují mnozí učitelé, kteří také dali N. S. P. své hlasy, a právě tito by mohli býti důležitými organisačními činiteli na venkově. Domnívám se, že by nebylo

na škodu vejíti v bližší styky s Č. O. U., jejíž program jest v stejných intencích s programem N. S. P. Úzká součinnost byla by jistě na prospěch věci a pro N. S. P. by tím byl získán velký počet jednotek org. i na takových místech, kam by jinak vniknouti bylo dosti těžko. Dochází mne celá řada dotazů mých přátel učitelů, v jakém poměru stojí N. S. P. k učitelstvu, a s nadšením projevují přání a vůli k činnosti. Tak jeden známý píše z jihu Čech, ze strakonického okresu: v naší obci vůbec nebylo známo o N. S. P., až teprve na mé upozornění o vzniku a programu N. S. P. získal jsem sympatie druhých kolegů a četníků. Ve volbách obdrželi jsme 6 hlasů. Takových případů bude jistě mnoho, a je na ústředí N. S. P., aby těmto nadšencům pomohla založiti organisace.

Trvám s přátelskou úctou:

M. M.

*

Vážená redakce,

je nutno, aby strana vybudovala pevný positivní program (náš postup dosud byl více méně negativní) a aby tímto programem zasáhla hluboko do našeho života. Asi tak, jako když jsme měli odvahu prohlásiti, že jsme pro uznání Ruska de jure.

Naše zahraniční politika — a my ji schvalujeme — je pro smír národů. Je to jistě správná politika. Je-li však nutný mír mezinárodní, je tím nutnější mír uvnitř státu. Je nutno se vysloviti pro smír s ostatními národy, jež obývají naši republiku. To není národní slabost, naopak. Bezpodmínečný centralismus našemu státu nesvědčí. Hleďme vybudovati župy a dejme částečnou autonomii Slovensku a Podkarpatské Rusi.

Snažme se, aby náš společenský život byl demokratický, bez předsudků. Jde tu především o poměr lidí mezi sebou, nesmí tu býti rozdíl mezi pánem a dělníkem — jsme všichni občany republiky. Nebuďme ani stranou kapitalistickou, ani socialistickou — dosavadní socialistická učení jsou jen jednostranným řešením sociální otázky. Cílem nám musí býti prospěch všeobecný, nikoli jednotlivých tříd.

Jsme pro odluku státu od církví nikoli snad z toho důvodu, že bychom byli protináboženští, nýbrž proto, poněvadž náboženství je soukromou věcí každého jednotlivce. Jako je podmínkou pokroku lidstva snášenlivost společenská, tak je nezbytnou nutností snášenlivost náboženská. Bojovati proti kterémukoli náboženství — to není pokrok, neboť je to vnášení náboženství do politického života. Nebuďme protináboženští, buďme však rozhodně protiklerikální.

Každá strana — má-li míti existenční oprávnění — musí míti ideu. Touto ideou ve straně práce budiž pravda, t. j. pravda všude, tedy i v politice. Prakticky pak budujme stranu na základě realistickém, t. j. skutečnosti a nebojme se zaujmouti ke každé skutečnosti rozhodné stanovisko.

S projevem dokonalé úcty

Josef Hnilička,
stát. ředitel obchodní školy, Znojmo.

*

Vážený pane redaktore!

Dovol'te, aby som i ja povedal svoju mienku: že národná strana práce ostala bez parlamentného zastúpenia, nesmie nikoho odstrašit. Nejednalo a nesmelo sa nám jednat o mandáty, ale o prácu. A tej je pre l'udí čistých rúk dosť i bez mandátov.

Neverím v žiadne programy, ani program národnej strany práce si neodriekavam ako denné verímboha, avšak verím v l'udí soskupených okolo národnej strany práce, verím v čistotu ich srdc i rúk. Príslušníkov strany práce nesdružily ani stavovské ani konfesijne, ani iné telesné alebo duševné spoločné statky, ich sdružily spoločné bolosti nášho politického, kulturného i spoločenského života a musí ich sdružovat spoločná práca na ich odstraňování. Až nebude týchto bolestí, potom nemusí byt národnej strany práce. Ale dotial' áno!

»Co s národní stranou práce?« Iste to chcete pane redaktore hodne prakticky. To posledné slovo: Práce!

Do Canossy nepôjdeme i keď sme ostali bez mandátov. K tomu nebolo treba zakladat stranu »práce«.

V dokonalej úcte

Váš
V. Mišík.

*

Pane redaktore!

Ne, není to příspěvek k anketě! Je to jen hlas jednoho z těch, kdo chystají se vkročiti na cestu života, k těm, kteří jdou před ním.

Co s národní stranou práce? Ujednotiti ji, podpořiti, zoceliti ji vypracováním programu. A z tohoto za nejdůležitější pokládám bod sociální. Pro nás, mladou generaci, tedy budoucí členy strany, jest jasno, že tento bod musí být vypracován co nejdříve a to socialisticky. Ano, my, generace, která nyní vstupuje do života, nemůžeme býti orientováni jinak, než socialisticky. To, co vede nás, studenty, do Nár. str. práce, jest fakt, že strana tato jest stranou novou, stranou bez špinavé minulosti a přesvědčení, že strana bude stranou opravdu pokrokovou. Má osobní přesvědčení pak jest, že strana práce bude pravým křídlem socialistického bloku.

Zeptáte-li se průměrného studenta nebo mladého muže po politickém přesvědčení, řekne Vám, že jest socialistou. 60% z nich Vám řekne, že je »indifferentním socialistou«. Na otázku, proč se nekloní k určitému socialistickému směru, odpoví, že je »znechucen způsobem, jímž politické strany provádějí své ideály v praxi.« — Tyto všechny by získala n. str. pr., jestliže by si postavila program socialistický a tento poctivě a slušně prováděla.

Radim Foustka,
posluchač práv, Kladno-Kročehlavy.

*

Pane redaktore,

dosavadní výsledek ankety i události ve straně ukazují, že v tom jsme si všichni za jedno: pracovat dál!

To si můžeme beze všeho přiznati, že naše postavení před volbami bylo do jisté míry konjunkturální. Koalice se až do posledního okamžiku přičiňovala, aby nám z té konjunktury ničeho neubylo. A tak po smutně proslulé periodě své vlády protiústavních aktů končila koalice svoji vládu tímtéž způsobem: protiústavně rozpuštěný senát, stavební podpora kontra starousedlíci a junktim, nevyřízená předloha státně zaměstnanecká..

Proti konjunktuře, která pracovala pro nás, stálo ovšem několik nepříznivých okolností: krátkost času, špatná nebo žádná organisace a nedostatek deníku; i po stránce propagace ideové bylo třeba více času.

Pro příští práci chci vytknouti několik bodů, jež dle mého mínění především zasluhují pozornosti:

1. Nemrzí mě tak ani, že jsme v Praze nedostali mandátu, jako to, že se nám nepodařilo z těch 70.000 nevolících dostati větší část na naši stranu. Dočítám-li se, že většina z toho byla úmyslnou absencí a že ta absence byla vyvolána většinou znechucením z politického života posledních pěti let, pak se musím domnívati, že u těchto lidí naše strana minula se svým cílem, a že právě tam musí být obrácena pozornost drobné organisační práce.

2. Stejně lituji, že vzrůst strany komunistické dál se z části

z vůle lidí, kteří byli nespokojeni s vládou a přesto dobře smýšlí s republikou. Naše činnost musí směřovati napříště především proti taktice chytráků, kteří si vezmou ze samé stydlivosti za volební heslo »proti koalici«, místo aby přímo řekli, že jdou proti republice. Nevyčítejme napříště, že tuto stranu nechal lampionový demagog z redakce nahatých »Dopisů« v závětří, aby s tím větším gustem se vrhl na nás — pracujme v tom směru sami!

3. Živel fluktující, organisačně nezakotvený rozběhl se tentokráte napravo a nalevo. Organisace stran jsou bašty, které jen pomalu omílá tok času a vývoj událostí. Avšak tento fluktující živel bude již v dohledné době tíhnouti do středu. Sorganisovati jej, prodchnouti ideou, učiniti z něj skutečně moderně orientovaný střed — to je naším úkolem!

Dr. *Jan Karlík.*

Národní hospodář

Svaz průmyslníků a politika.

Kdybych byl psal tento článek o týden dříve, jak si redaktor »Přítomnosti« přál, měl bych o zvlášť významný argument méně. Článek v minulé »Přítomnosti« ostatně usnadnil mi spád kritiky. Tím významným argumentem posledních dnů myslím: přiznání se Svazu průmyslníků k uznání Ruska de iure. Na tomto příkladě dá se demonstrovat velmi dobře »cílevědomá činnost« Svazu průmyslníků a hlavně poměr jeho k politice.

Generální sekretář Svazu průmyslníků musel odejeti tyto dny do Mor. Ostravy na valnou hromadu Severomoravského Svazu průmyslníků, aby na dotaz generálního ředitele vítkovických železáren prohlásil, že Ústřední Svaz čsl. průmyslníků v Praze již před rokem požádal ministerstvo zahraničí o úpravu obchodních styků s Ruskem. Tedy »již před rokem«, se veřejně nyní prohlašuje. To však nevadilo tomu, aby Svaz průmyslníků mlčky a snad s utajeným úsměvem přinlížel k provádění politiky pana dra Kramáře a dra Hajna, kteří i za cenu rozbité bývalé koalice nechtěli povolit Benešovi, aby poměr k Rusku řádně upravil. Bývalý ministr obchodu slavné paměti inž. L. Novák, jehož velmi blízké vztahy ke generálnímu sekretariátu Svazu průmyslníků nejsou tajemstvím, nepodnikl jako exponent hospodářského živlu v národně-demokratické straně ničeho, co by tento »již před rokem« podaný návrh bylo přiblížilo k realisaci. Rok je v hospodářském životě u těch pánů, kteří dnes dělají politiku a vedou průmyslníky, doba poměrně tak krátká, že nestojí ani za řeč. A oni necítí zodpovědnost za to, že za rok může mnohý průmysl vzkvést i ztroskotat dle toho, hledají-li se mu odbytiště podepřené právními zárukami, či postaví-li si někdo hlavu proto, že má na Krimu bolševiky zabraný statek. My zatím necháme pole říšským Němcům, aby dle svého způsobu poslali tam napřed svoje inženýry, pak fabrikanty a obchodníky. Za to budeme mit ovšem slovanskou politiku dle receptu páně Kramářova.

Řekl jsem, že na tomto případě dá se výstižně demonstrovat vztah Svazu průmyslníků k politice. Dnes pravděpodobně opouštějí myši tonoucí koráb. Prohra národní demokracie začíná působit i na hlavy vůdců našich průmyslníků. Dnes tedy je to první poznání, že hospodářská politika státu a politika průmyslová nejsou totožny s politikou národní demokracie. Nebylo tomu tak vždy. Generální sekretář Svazu průmyslníků dovedl kdysi se stejnou odvahou vésti průmyslníky po cestě Rašínovy deflace, ne však proto, že byl přesvědčen o účelnosti, nýbrž proto, že byli Rašín s Preissem u vesla. Dnes zachází hvězda Kramářova a proto je možno veřejně prohlásit, »že již před rokem« atd.

Krátce, když byla konjunktura národně demokratická, ve financích a obchodu rozhodovali národní demokraté. Že by aspoň to snad mělo nějaký pevnější směr, není možno říci. Co se pánové Kramář, Sís a podobní hospodářští odborníci namluvili případně o t. zv. nacionalisaci průmyslu; »Nacionalisace« byla prováděna tak, že p. Kramář pozval k sobě do vily zástupce zaměstnavatelů všech odvětví průmyslových, aby jim zdůraznil, že jedině národní demokracie atd., a že tudíž je zapotřebí ji finančně podepřít. Nevadilo mu nic, že tam byli též takoví Češi, jako my jsme Němci, a že tito se nikterak neostýchali při výplatě »výpalného« uplatniti slibný pro sebe kompromis. Nevadilo nic Spolku českých průmyslníků textilních (jehož členem je také firma Kramářova), aby německým fabrikantům poslal důvěrné oběžníky, druhý den přesně otištěné v »Rudém Právu«, kde žádá se podpora pro národní demokracii případně i na úkor státní pokladny. A zase nevadí nic, aby různí členové správních rad z řad národně demokratických hromadili si správně-radovské funkce, jako když školák si zakládá sbírku motýlů neb pošt. známek, a nechali příkladně Ústecký spolek (Aussiger Verein) pro chem. a metal. výrobu působit velmi skvělým způsobem, t. j. aby pomohl ubíjet naši těžce vznikající industrii, které nezbytně potřebujeme nejen pro obranu země, ale i z jiných stejně závažných hospodářských důvodů (vlastní zužitkování domácích přirozených zdrojů).

Tak jako dával Svaz průmyslníků průmyslovou politiku téměř výhradně do rukou národní demokracie, tak zase národní demokracie nedovedla provésti to, co bylo v zásadách jejího programu, ba dovedla šlapat po základních hospodářských požadavcích průmyslu (nikoliv vždy průmyslníků) ať z důvodů osobních či jakýchkoli, vždy ovšem podřadných. Je to nespornou chybou Svazu průmyslníků, že nedovede získati si seriosní prací takového respektu, aby nepotřeboval vsazovat potřeby průmyslu (nikoliv ovšem jen průmyslníků — jak správně v minulém článku Přítomnosti již řečeno) na kartu jedné politické strany. Svazu průmyslníků prospělo by daleko více, kdyby hledal spojení s odborovými organisacemi, nesabotoval činnost různých sborů, kde zasedají i zástupci jiných odborových, příp. odborných instituci.

Co měl z toho průmysl, co měl z toho stát, že Svaz průmyslníků protežoval osobu inž. L. Nováka na místo poslanecké a konečně nikoliv bez úspěchu také na křeslo ministerské? Činnost ministra obchodu jakožto národního demokrata vázala se v prvých letech na veto Rašínovo, později, když nebylo rovnocenného nástupce Rašínova, na vetchou radu více méně vratkých přítelíčků. Ministr Novák z ministerstva obchodu učinil jen jakousi expositurn něčeho, co se nedá ani dobře stylisovat. Za to však obchodní politiku zahraniční klidně přenechal ministerstvu zahraničí, Poradní sbor pro otázky hospodářské složil si svým způsobem, takže jeho činnost dle toho vypadla, ač od tohoto sboru slibovali si mnozí určitou nápravu v naší hospodářské politice; obchodní komory i jiné oficielní a poloofícielní

instituce byly quantité negligeable pro velkorysost pana ministra; k reorganisaci obchodních komor nedošlo, poněvadž takhle to bylo lepší.

Sem až vedla politika-nepolitika Svazu průmyslníků. Doufejme, že nový ministr obchodu bude prozíravější a tím také donutí nejsnáze Svaz průmyslníků, aby nepolitikařil, nýbrž aby dělal politiku průmyslovou.

—*gn.*

Poznámky

Velký Beneš, malý Stříbrný — a malý Beneš, velký Stříbrný. Čili: před volbami a po volbách. Před volbami stojí ve dveřích domečku strany čsl. socialistů na odiv veřejnosti dr. Eduard Beneš a kníry Jiřího Stříbrného je jen tak tak viděti v pozadí. Po volbách se podlaha otočí a dveře domečku vyplní junácká postava Jiřího Stříbrného; postavička dr. Eduarda Beneše sahá mu asi jen tak po kolena. Prakticky to »České Slovo« dělá takhle: před volbami otiskne na první straně velkými písmeny: »Který Čech se ještě může rozmýšleti, aby volil kandidátní listinu, na níž jsou jména Eduard Beneš a Václav Klofáč?« Tedy jakési tušení, že by se nějací Češi ještě mohli rozmýšleti voliti kandidátní listinu, na níž je jméno Jiří Stříbrný. Tak to vyjde po dva dny. Teprve třetího dne, patrně na čísi upozornění, že to takhle přece nejde, se výkřik rozšíří: »Který Čech se ještě může rozmýšleti, aby volil kandidátní listinu, na níž jsou jména Eduard Beneš, Václav Klofáč a Jiří Stříbrný?« Tedy Beneš první, Stříbrný, s jakýmsi váháním, třetí. Inter arma silent musae a ve volbách někteří vůdcové se ponoří do pološera. Po volbách přinese »České Slovo« fotografie zvolených vůdců strany a tu pozorujeme, že fotografie dra Eduarda Beneše je pětkráte menší než fotografie Jiřího Stříbrného. Vypadá to jako chaloupka, tulící se k zadní stěně paláce. Poněvadž fotografie je pětkráte menší, vypadá to přirozeně, že i hlava Benešova s mozkovým obsahem je pětkráte menší než hlava Stříbrného s mozkovým obsahem. Je to strana, kde po volbách malí jsou zvětšeni a velcí zmenšeni. Mouřenín vykonal svou povinnost, mouřenín může býti zase maličký. Čili: bez Beneše by byl koláč menší, ale koláč patří Stříbrnému.

Jeden spravedlivý. Jak se dovídá »České Slovo«, prohlásil bratr dr. E. Franke, že by byl ministerského křesla nepřijal, ani kdyby mu bylo nabízeno. No tak, a pak se v novinách pořád psalo, že bratr dr. E. Franke se o ministerské křeslo dere, až to působí obtíže při sestavování vlády. Není nad přímou informaci.

Bohové trestají splněním tužby. Dobře nám tak: Tak dlouho jsme hořekovali nad nezajímavostí, suchostí, kožeností českých novin, tak dlouho jsme uváděli příklady, že francouzská a anglická žurnalistika se nehrozí podezření, že mimo jiné také baví své čtenáře, až si teď zase říkáme, že trochu méně zajímavosti by neškodilo. To je asi jako s humorem: to jsme také pořád vytýkali českým žurnalistům, že jim schází humor, a pro boha jsme je prosili, aby se aspoň jednou odvážili udělat v úvodníku vtip, až nás bohové potrestali splněním tužby. Jsme dnes již o něco moudřejší a víme sice jako dříve, že jsou osoby, jichž vážnost je nesnesitelná, ale víme nyní k tomu nádavkem, že jejich humor je ještě nesnesitelnější. Pořád jsme vytýkali něco jejich plnovousu, a teď musíme zděšeně prchat před jejich nakrouceným knírkem. To je satisfakce, která bolí. Zároveň se při tom ukazuje lidská faleš: viděli jsme, kterak bylo všude plno pohoršení nad t. zv. »duchaplníky«, kteří, píšíce o vážných věcech, tu a tam dovolili si oddávati se žertu; ale teď vidíme, že titíž lidé, kteří se veřejně pohoršovali nad duchaplníky a násilně šklebili svou tvář do výrazu opovržení, zatím se doma pilně učili podle těch duchaplníků psát a hleděli na nich odkoukat, jak se to dělá. Ale poslední věci budou horší prvních: jako meč visí nad naším temenem okamžik, kdy i p. dr. Kahánek, každodenní úvodníkář »Českého Slova«, začne psát duchaplně. Ale chtěli jsme něco říci o epoše zajímavosti v našich novinách. Večerníky při této změně kráčejí v čele, a ze všech večerníků je na prvním místě »Večerní České Slovo«. Podstatou této změny je přizpůsobení se západnímu typu novin: obrázky a sensace, vem kde vem. Nebudeme lkáti nad podstatou této změny. Pokud se týká obrázků, je třeba říci, že je to charakteristická známka moderní doby: musíme si uvědomiti, že moderní člověk přestává už býti pouhým čtoucím tvorem, jakým byl ještě před desíti lety, a že se stává také tvorem zrakovým. Nechce už, aby byla informována pouze jeho mysl: chce, aby byl informován i jeho zrak. Je doba omlazení tohoto smyslu. Snad to byl kinematograf, který naučil moderního člověka se více dívat na svět, než se dívali ještě naši otcové. Faktum je, že noviny musí počítati s těmito novými, vzrostlými požadavky zraku, a že rychle se blíží doba, kdy moderní typ novin nebude moci býti bez obrázkové přílohy. Nechceme už jen slyšet, nýbrž také vidět. Tiskové podniky čsl. socialistů mají velmi moderního a velmi podnikavého ředitele v p. Šaldovi, jenž po mnohé stránce přiblížil své tiskové podniky západním vzorům. Jestliže při tom dosud kulturní stránka velmi trpí, je pochopitelno: kde nic není, ani čert nebere, pan Šalda na to nemá čas a páni redaktoři to nedovedou. »České Slovo« pod vedením p. Šaldy se plně vrhlo do náruče zajímavosti, a ostatní česká žurnalistika za tím závistivě pokulhává. Večerník »Národních listů« se horečně pokouší napodobit »Večerní České Slovo«. Poněvadž tento list měl několik hloupých anket, vymyslil si i večerník »Národních listů« pitomoučkou anketu na thema, kdo ukradl brašnu s diplomatickými spisy na jakési lodi v Tichém oceáně. Takové ankety mohou hověti jen inteligenci velmi odmocněné. Řekli-li jsme, že bohové trestají splněním tužby, tedy proto, že si naše noviny představují zajímavosti poněkud divoce. To může míti škodlivé následky nejen po stránce vzdělání, jako u p. Skýpaly, chefredaktora »Českého Slova«, jenž se poučuje jen ze svého orgánu a v kterési polemice prohlásil s důstojností sobě vlastní, že pohlaví je působeno štítnou žlázou, — ale také po stránce morální. Ať jsou noviny jakkoliv zajímavé — a pravíme, že mají býti zajímavé — přece nikdy nesmějí se blížiti onomu druhu zajímavosti, kterou pěstovalo »Echo Prahy«. Bohužel je nutno říci, že tisk čsl. socialistů se této hranici zcela již přiblížil formou i obsahem. Tak třeba přineslo »České Slovo« zprávu, tučnými písmeny a přes dva sloupce, jako o jednání v Locarnu, že jakási paní továrníková spolíčkovala milence své dcery, a na konec podotklo, zcela v typickém způsobu »Echa Prahy«, za který měl jeho majitel několikráte oplétání s policií, že v příštím čísle uveřejní jméno oné dámy. Jak pochopitelno, do takových věcí nic není orgánu politické strany; to je

starost klepen, a tyto dvě sféry by přece měly být odděleny. Nebo se stane, že ubohá, zřejmě duševně ne zcela normální matka se utopí s dvěma dětmi; »České Slovo« uspořádá hotovou štvanici proti bývalému jejímu muži a jeho budoucí ženě, otiskne všechny doklady, které se týkají nejsoukromějších věcí, a nemohouc pomoci mrtvé, otravuje aspoň život dvou živých a vydává je na milost a nemilost veřejné pověsti. Zdá se, že bude nutno vybojovati zásadu, že jsou určité soukromé věci, které do novin nepatří. Jako počátek k tomu je třeba si uvědomiti, že žurnalista je tvor, který může býti případně vyhozen ze dveří, když přijde očuchávat nějaký smutný případ. »Mladé proudy«, orgán mládeže českosocialistické, přinesly ostrou resoluci proti tomuto způsobu zajímavosti hlavního orgánu strany, kde to charakterisovaly jako »hovění nejnižším pudům měšťácké společnosti«. Některé noviny to otiskly, ale tu, zdá se, vedení strany svou mladou generaci důkladně prohnalo. »Mladé proudy« aspoň, poprvé za své existence, vydaly zvláštní vydání, které prodávaly na Václavském náměstí a v němž velmi spílaly novinám, které neudělaly nic jiného, než že onu resoluci otiskly. Mladí muži, tohle není rovná páteř! Máte Husa plná ústa a, chceme věřit, i plnou hlavu. Ale Jan Hus by se sotva lekl Jiřího Stříbrného.

Dopisy

Je volební řád částí ústavy?

Vážený pane redaktore,

jdu si k Vám a k čtenářům Přítomnosti pro poučení. Ptám se: Je volební řád částí ústavy či nikoliv?

Odpověď laika zněla by jistě naprosto přesvědčeně: Ovšem že volební řád musí býti považován za zákon ústavní, o takové samozřejmosti netřeba ztráceti slov. Ale člověk, který pročetl pozorně text ústavní listiny a snad ještě nějakou knížku o ní, pokrčí v rozpacích rameny. Zcela právem, bohužel.

V ústavní listině samé nenacházím na svou otázku jasné odpovědi. Článek I. uvozovacího zákona praví: Zákony odporující ústavní listině, jejím součástkám a zákonům ji měnícím a doplňujícím jsou neplatné. Ústavní listina a její součástky mohou býti měněny nebo doplňovány jen zákony označenými za ústavní. — § 12. úst. list. zní: Podrobnosti o výkonu práva volebního a provádění voleb obsahuje řád volení do sněmovny poslanecké. — Konečně druhý odstavec článku VII., uvoz. zák. praví, že prováděcí zákony, předpokládané v ústavní listině, nejsou součástí této listiny podle 1. odstavce, neustanovuje-li ústavní listina jinak.

Jest tedy rozhodnouti, je-li řád volební součástkou ústavní listiny anebo pouhým »prováděcím zákonem, v ústavní listině předpokládaným« (ale za ústavní neprohlášeným). Prostý rozum by jistě rozhodl pro alternativu prvou; hledá-li však prostý rozum posílení svého názoru v odborné literatuře, upadá znovu, bohužel, do pochyb nejtemnějších.

Ve výborné knize o ústavním právu, vydané profesorem tohoto předmětu na první naší universitě, praví se na jednom místě: »Zákony, tvořící dnešní naši ústavu, vyhlášeny byly... pod číslem 121.—125. sbírky« atd. Dle toho by byly ústavními zákony v technickém smyslu: ústavní listina, zásady jazykového práva, řád volení do poslanecké sněmovny, zákon o složení a pravomoci senátu, zákon o volebním soudě. — Na jiném místě však praví autor, pojednávaje o kompetenci Stálého výboru, zejména o tom, že Stálý výbor nemůže měniti zákonů ústavních: Za to však bylo by lze pomocí § 54. změniti volební řád, poněvadž není žádným zákonným předpisem prohlášen za součást ústavy.

Je jistě zřejmo z uvedených citátů, že odpověď na moji otázku může býti rozličná a vždy nesnadná. Jaký je praktický její význam? Asi takový: Zcela jasně se v ústavě praví na př., že ke změně státního území je třeba souhlasu N. S., daného ve formě ústavního zákona, t. j. zákona, vyžadujícího kvalifikované, třípětinové většiny. (Proti jasnému znění ústavy ovšem připojení Vitorazska a Valčicka bylo provedeno pouhým opatřením Stálého výboru; co se může díti tam, kde panují nějaké pochyby?) Změna území je jistě věc velmi závažná; ale troufám si říci, že změna volebního řádu je pro demokratickou podstatu státu a ústavní způsob vlády v něm daleko závažnější. A k této věci že by nebylo třeba zákona ústavního? K zásahu, který může třeba půl milionu občanů vyloučit ze spolurozhodování o záležitostech veřejných? Jen trochu demokraticky myslící mozek prostého občana nepochopí, že o volebním řádu — který má pro praktický politický život aspoň desetkrát větší důležitost, než všechna ta základní práva dohromady, poněvadž ta teprve volebním řádem se stávají tím, čím jsou nebo mají být — že o tomto základním zákonu by mohlo rozhodovati při minimální účasti a minimální většině 51 lidí, jichž hlasy stačí v takovém případě ku přijetí jednoduchého, neústavního zákona — anebo v době, kdy Národní shromáždění z jakéhokoliv důvodu nezasedá, dokonce jen 13 lidí, což jest předepsaná nadpoloviční většina ve Stálém výboru.

Měli bychom věděti na čem jsme, raději dříve než pozdě. Nejde o otázku nedůležité právnické subtilnosti. Třípětinová většina z 294 jest 175 hlasů; nemám bohužel po ruce přesných dat o hlasování o volební reformě, ale počítám, že stará koalice tolik hlasů neměla a z oposice jistě nikdo pro volební reformu nehlasoval. Novela volebního řádu byla odhlasována jako zákon jednoduchý, nikoliv jako zákon ústavní. Ukázalo-li by se však, že volební řád jest přece jen zákonem ústavním, částí ústavy, pak by volební reforma musila býti anulována ústavním soudem jako zákon odporující článku I. uvoz. zák. Kromě toho mohli bychom se těšiti, že dnešní koalice nikdy neseženo potřebných 181 hlasů, aby mohla volební řád ještě jednou a důkladněji reformovati. A není-li ústavním zákonem — — nu, pak aspoň měli bychom dosti času připraviti se na možnost, že — až bude nouze nejvyšší — Národní shromáždění bude posláno na dovolenou a 13—15 členů Stálého výboru obšťastní republiku novým a zdokonaleným ochranným prostředkem proti nešvaru nových menších stran — — ačkoliv »národ sám se od nich odvrátil«, jak si libuje poněkud neodůvodněně dr. Švehla.

Váš

JUC. *J. K.*

Olomouc, 10. prosince 1925.

*

O věčného ruského studenta.

Pane redaktore,

vím, že máte obavu z toho, aby se Vám v »Přítomnosti« nerozvinula nekonečná ruská debata o tomto problému, ale snad budete mít něco místa pro mou odpověď ruskému technikovi, který snaží se zastati se věčného ruského studenta, ač sám — věřím — věčným studentem není a nechce být. Byla by to zbytečná práce shánět po ruské literatuře studenty, kteří »také dostudovali«.

Držme se skutečnosti. Argument, jako je poukaz na to, že jistý ruský inženýr Sikorski skonstruoval aeroplán velké únosnosti a nazval ho »Ilja Muromec«, vypadá sice přesvědčivě, ale mám o něm jisté pochybnosti. Pamatuji se, že jsem viděl fotografie tohoto aeroplánu v některém českém listu tehda — zajímal jsem se trochu o aviatiku — ale pak ta věc nějak usnula. Tak nějak se mi zdá, že ten aeroplán v Rusku toho mnoho nenalétal. Aspoň ve válce jsme viděli a slyšeli o mnohých aeroplánech francouzských, německých, anglických, italských, ale ty Muromce veliké únosnosti jsme neviděli a o nich mnoho neslyšeli. Rozhodně nebyl to Muromec, který nedávno letěl propagovat bolševiky do Číny, ale byl to německý výrobek s ruskými nápisy... Jsou jistě i mezi ruskými techniky dobří jednotlivci, ale v celku — nu řekněme — mohlo by toho býti více. Co je platno, uplatní-li se Sikorski až v Americe?

Výtka, že sport může provozovati jen student bohatý, není nejpevnější. Snad platilo by to vzhledem k Anglii, ale rozhodně to neplatí pro Ameriku, kde university chlubí se statistikami o tom, jak si studenti vydělávají na studium. Ano, není sporu o tom, že poměry jsou těžké, ale poměry jsou těžké i pro českého studenta a vůbec pro každého chudého studenta. Ruský technik píše o tom, že ruští studenti ztrácejí čas tím, že musejí se učit česky — co měli říkat naši studenti, kteří před válkou studovali na německých školách?

Ale to by byly konečně jen podřadnější věci. Na jednu z hlavních otázek, totiž pro které Rusko ruský student studuje, dostalo se mi pravé ruské široké odpovědi: pro Rusko vůbec. Mohu si tedy vybrat, neboť vedle skutečného Ruska bolševického existuje několikeré Rusko emigrantské. Skutečné bolševické Rusko však uzavírá své hranice pro celou řadu emigrantů, takže otázka »pro které Rusko« je hodna přesné odpovědi. Je to přece tragické, nechtějí-li na př. dostudovaného lékaře pustit do Ruska, tím tragičtější, že obyčejně pro Evropu není tento lékař s dostatek vyškolen, aby dovedl obstáti v konkurenci. Proto právě je nutno ptát se n e j e n k a m c h c i, ale také k a m m o h u! Nejvíc nedorozumění a nejvíc nesprávných názorů o Rusku pochází podle mého skromného názoru z toho, že obyčejně sami ruští lidé nevědí přesně ani kam chtějí ani kam mohou. Berou rádi všecko »ze široka«.

Proto asi neodpověděl mi ruský technik na přesně formulovanou konečnou ironickou pointu« o ruských rodinách, kde studuje otec a studuje matka a brzo snad budou studovat s rod'či i děti«. Svého času jeden universitní profesor uznal za vhodno veřejně varovat české studenty před zlozvykem ruských studentských manželství. »Nežeňte se »po rusku«, dokud nejste hotovi se studiem«, byl stručně smysl napomenutí profesora, který je znám jako dobrý přítel studentů.

Na tohle však jsme odpověď nedostali. »Tradice ruského studenta je prý jiná než studenta anglického, ruský student si láme hlavu nad otázkami, kolem nichž lhostejně procházejí studenti na západě. Před ruským studentem leží prý jiná cesta.« Resumujeme proto: byl by tedy »nesprávný názor o Rusku«, myslel-li by kdo, že z dnešních ruských studentů vyrostou lidé, kteří budou se snažit překonat studenty anglické, americké, západní. Ruského studenta to ani nenapadne, aby chtěl být někde p ř e d o s t a t n í m i. On má »jinou cestu«...

S pozdravem Váš upřímný

Jar. Adlof.

Listárna redakce.

O p r a v a. Titul článku Karla Honzíka v posledním čísle »Přítomnosti« zní správně »Toporná modernost«, nikoliv, jak omylem bylo vysazeno, »Toporná nemodernost«.

Nové knihy.

George Sand: Láska ženy. Aforismy a citáty o ženě a lásce, které z díla francouzské spisovatelky vybral a přeložil Viktor Miller. Vyšlo jako 3. svazek »Knih o lásce«, kde vyšly již podobné výběry z Musseta, Shelleye, Baudelaira. Nákladem O. Girgala na Smíchově.

Alfredo Panzini: Já jsem pán. (Román.) Z italštiny přeložil Fr. Kovárna. »Modré knihy« sv. 5. Cena brož. 25·— Kč. Vydává B. Treybal v Praze. — Obraz převratu společenského života italského, který způsobila poslední válka. V knize vidíme starou, poněkud již dekadentní, ale počestnou šlechtu italskou podléhati v boji s hrubou, materialisticky založenou novou vrstvou společenskou.

Dr. Štefán Osuský: George d. Herron, jeho práca v našej zahraničnej revolucii. Amer. prof. Herron, jehož nedávna smrt vyvolala pozornost celej svetovej tlače, náleží k spolutvorcom našej samostatnosti, lebo on to bol, ktorý podnietil Wilsonovo rozhodovanie v náš prospech. Zvláštnou shodou okolností skoro by bol zostal prof. Herron neznámym v čs. veřejnosti, keby tu nebol býval svedok jeho činnosti — terajší čs. vyslanec dr. Št. Osuský, ktorý s ním spolupracoval a ho o našich veciach informoval. Ve svojich zprávach pán prezident republiky vyslovuje toto želanie: »Očekávám, že dr. Osuský uveřejní o své činnosti a stycích s prof. Herronem obšírnou zprávu.« Cena knihy brožované Kč 7·—. Nakladatelstvo »Revue Prudy«, Bratislava Ružová 12.

H. Ungar: Hoši a vrahové. Novely. Z němčiny přeložil Jan Grmela. Ungar kreslí karikaturu vládnoucí kapitalistické třídy, ostře a bolestně, a je pro německou literaturu tím, čím George Grosz pro výtvarné umění. Nákl. A. Krále, Praha-Smíchov 14. Za Kč 12·—.

Otakar Hanuš: Portréty milenek. Kniha erotických prós. Nákladem E. Beauforta, Praha II., Jungmannova 21. Stran 224. Cena Kč 19·—. S barevnou obálkou Artuše Scheinera. Třetí, opravené a rozšířené vydání.

Egon Erwin Kisch: Hetzjagd durch die Zeit. Z obsahu: Im Wigwam Old Shatterhands. Verbrechen in den Hochalpen. Es spukt im Mozarthaus. Die Himmelfahrt der Tonka Šibenice. Besuch beim Prager Schinken. Die Dame in Trouville. Die Polizeiakten des Baumgarten. Böhmisches Dorf in Berlin. Lenins möbliertes Zimmer. — atd. Kisch je pražský německý žurnalista, o němž možno říci, že naučil pražskou žurnalistiku reportáži. Vedle Nerudy a Hermana přispěl nejvíce k literárnímu objevení Prahy. — Kniha vyšla v nákladu Ericha Reisse v Berlíně.